

Erasmus Universiteit Rotterdam

Erasmus School of Social and Behavioural Sciences

MSc Sociologie: Grootstedelijke Vraagstukken en Beleid

The logo of Erasmus University, featuring the word 'Erasmus' in a stylized, cursive script.

De weg naar een veerkrachtig Rotterdam

Een onderzoek naar hoe veerkracht gemeten kan worden en hoe veerkrachtig Rotterdam is.

Student: Renske van der Weiden

Studentnummer: 488571

Datum: 21-06-2020

Eerste lezer: Erik snel

Tweede lezer: Wenda Doff

Aantal woorden: 9772

Samenvatting

Dit onderzoek kijkt naar de huidige mate van veerkracht in Rotterdam. Eerst wordt er een theoretische doorlichting gegeven van wat veerkracht is en hoe dit in voorgaande onderzoeken gemeten is. Dit onderzoek stelt dat veerkracht bestaat uit zelf-, samen- en community redzaamheid. Op basis hiervan is een vergelijking tussen de 71 Rotterdamse wijken gemaakt. Hieruit blijkt dat op het moment alle wijken minimaal gemiddeld scoren op de vier indicatoren van veerkracht (op een schaal van één tot vijf). Vervolgens heeft dit onderzoek gekeken naar de invloed van verschillende persoonskenmerken en hulpbronnen die de veerkracht, opgedeeld in de redzaamheden, van Rotterdammers dan wel verbetert of vermindert. De meegenomen persoonskenmerken en hulpbronnen laten over het algemeen een positief verband zien met de verschillende indicatoren voor veerkracht. Al met al staat Rotterdam er niet slecht voor wanneer er naar de veerkracht van de wijken en inwoners gekeken wordt. Bospolder en Tussendijken scoren iets lager dan gemiddeld in Rotterdam op zelfredzaamheid, samenredzaamheid, het helpen van elkaar in de buurt en het aanspreken van een respectloos kind, maar springen er zeker niet in negatieve zin uit. Er kan echter wel ingezet worden op verschillende hulpbronnen en persoonskenmerken om de stad nog veerkrachtiger te maken.

Inhoud

Samenvatting.....	1
1. Inleiding.....	3
1.1 Maatschappelijke relevantie	4
1.2 Wetenschappelijke relevantie	4
2. Theoretisch kader.....	5
2.1. Veerkracht in de literatuur	5
Definitie van veerkracht	5
Niveau van veerkracht.....	5
Vormen van veerkracht	6
Hulpbronnen voor veerkracht	6
Gekozen definitie	8
2.2 Meten van veerkracht	8
3. Methode.....	11
3.1 Onderzoeksdesign en dataset	11
3.2 Operationalisering.....	11
Afhankelijke variabelen	11
Onafhankelijke variabelen	13
4. Resultaten	18
4.1. Veerkracht in de Rotterdamse wijken	18
4.2 Invloed van persoonskenmerken en hulpbronnen op veerkracht.	19
5. Conclusie en discussie.....	23
Literatuurlijst	27
Bijlage 1	30
Bijlage 2	31
Bijlage 3	33

1. Inleiding

'Een rode draad door de geschiedenis van Rotterdam is de veerkracht van haar bewoners. Tegenslagen werden overwonnen, in het waterbeheer, de handel, de bestrijding van cholera-epidemieën en niet in het minst tijdens de wederopbouw na het verwoestende bombardement aan het begin van de Tweede Wereldoorlog. Moeilijke situaties werden tegemoet getreden door vooruit te kijken en nieuwe kansen te zien om de stad te verbeteren. Sterker door strijd!' (Aboutaleb, 2016).

Dit is een citaat uit de brief die burgemeester Aboutaleb van Rotterdam schreef in de strategie voor het 100 *resilience cities* programma. Aboutaleb ziet Rotterdam als een veerkrachtige stad, maar het is niet zo dat elke wijk van Rotterdam op dit moment veerkrachtig is. Om deze reden doet de stad mee met het 100 *resilience cities* programma: een programma dat steden over de hele wereld ondersteunt bij het veerkrachtig maken van hun stad. In de strategie van de gemeente Rotterdam geeft zij aan dat de stad al tegen een stootje kan, maar dat het belangrijk is om dit te verbeteren door de snelheid van alle ontwikkelingen in de wereld. De ontwikkelingen vragen om aanpassingen van de stad, dit is waar het om draait bij veerkracht. Rotterdam is in dit kader begonnen met de eerste stappen te zetten om de hele stad veerkrachtig te maken. Een voorbeeld van deze stappen is het programma Veerkrachtig BoTu 2028 dat, zoals de naam aanduidt, de bedoeling heeft dat in 2028 Bospolder-Tussendijken de eerste veerkrachtige wijk van Rotterdam is.

Veerkracht is een relatief nieuwe term in de literatuur. Vanaf 2002 komt deze term steeds vaker voor en wordt er meer aandacht aan besteed in de beleidswereld (Doff, 2017). Veerkracht slaat op het vermogen van mensen of wijken om goed om te gaan met veranderingen of tegenslag. Het begrip wordt in verschillende disciplines van de wetenschap gebruikt, zoals ecologie en psychologie. In de sociologie en de beleidswereld wordt veerkracht gezien als de mate waarin mensen zelf regie kunnen nemen over het leven en de mate waarin ze andere burgers kunnen en willen helpen (PON, 2018).

Over de inhoud van het begrip veerkracht bestaat in de wetenschappelijke literatuur nog discussie (Doff, 2017). De term wordt op veel verschillende manieren gedefinieerd, waardoor ze nog een vaag karakter heeft. Zo wordt onderscheid gemaakt tussen het preventief of reactief karakter van veerkracht. Sommige auteurs zijn van mening dat veerkracht een reactief principe is nadat sprake is van een stresscomponent (Matarrita-Cascante et al., 2017; Magis, 2010). Aan de andere kant zegt Wilson (2012) dat het bij veerkracht ook draait om preventieve acties om ongewenste situaties te voorkomen. Chaskin (2008) spreekt juist van een samenspel tussen preventief en reactief om veerkrachtig op te treden. Naast de discussie over de definitie van veerkracht vragen wetenschappers zich af hoe veerkracht zich onderscheidt van andere begrippen zoals *community agency*, *collective efficacy* en gemeenschaps capaciteit (Doff, 2017). Dit onderzoek levert een bijdrage aan deze debatten door een kwantitatieve empirische doorlichting van veerkracht op wijkniveau te ontwikkelen. Het onderzoek tracht hierdoor meer duidelijkheid te scheppen over de inhoud van het begrip en hoe dit meetbaar te maken voor de stad Rotterdam. Aan de hand van de volgende hoofdvraag probeert dit onderzoek de veerkracht in Rotterdam te meten:

Wat is de mate van sociale veerkracht van Rotterdamse buurten waaronder Bospolder-Tussendijken en wat is het verband met de hulpbronnen van bewoners?

Deze vraag wordt beantwoord aan de hand van de volgende drie deelvragen:

1. Hoe kan veerkracht worden gemeten?
2. Wat is de mate van veerkracht in Rotterdamse wijken, waaronder Bospolder-Tussendijken?
3. Wat is het verband tussen de mate van veerkracht en de hulpbronnen van bewoners?

1.1 Maatschappelijke relevantie

Gezien de snelle ontwikkelingen in de wereld is het van belang dat burgers zich veerkrachtig kunnen opstellen. Wanneer zij in de veranderende wereld zich niet kunnen aanpassen of zich niet kunnen wederopbouwen raken zij steeds verder achter op de maatschappij. Naast de snelle ontwikkelingen speelt het neoliberale beleid in Nederland ook een rol bij het belangrijker worden van het veerkrachtig optreden. De overheid trekt zich steeds verder terug en er wordt oproep gedaan op de zelfredzaamheid van mensen. Deze zelfredzaamheid is een onderdeel van veerkracht. Het probleem hierbij is dat sommige burgers hier minder toe in staat zijn (Tonkens & de Wilde, 2013). Hierdoor kunnen zij minder tot niet meekomen met de rest van de maatschappij (Hall & Lamont, 2012). Om deze reden tracht dit onderzoek bij te dragen aan een beter inzicht inzake veerkracht in de Rotterdamse wijken. Met de uitkomsten van het onderzoek kan er gekeken worden in welke wijken er nog een slag te slaan is om de veerkracht te verbeteren. Dit biedt de gemeente en samenwerkingspartners informatie over wijken waar zij zich nog extra op kunnen focussen en op welke hulpbronnen zij zouden moeten inzetten om de wijk veerkrachtiger te maken. In het kader van het *resilience* programma, waar Rotterdam aan meedoet, kan het bijdragen aan het behalen van het doel om de stad veerkrachtig te maken. Hiermee kan de gemeente Rotterdam in samenwerking met de burgers en instellingen ervoor zorgen dat elke burger mee kan doen met de maatschappij.

1.2 Wetenschappelijke relevantie

Wilson (2012) geeft aan dat het nog niet duidelijk is welke indicatoren er onder veerkracht vallen. Hieruit blijkt dat er nog te weinig informatie is over hoe veerkracht gemeten dient te worden. Één van de doelen van dit onderzoek is om een bijdrage te leveren aan de vraag hoe veerkracht gemeten zou moeten worden. Uit verschillende empirische onderzoeken worden de indicatoren vergeleken en gebundeld om een zo compleet mogelijk overzicht te creëren voor de stad Rotterdam. Daarnaast probeert dit onderzoek voor een duidelijkere afbakening te zorgen tussen veerkracht en begrippen die overeenkomsten hebben met veerkracht. Uit de literatuurvergelijking van Doff (2017) blijkt dat dit nog niet duidelijk is, zoals ook beschreven in de inleiding. Door een theoretische weergraving van de inhoud van veerkracht blijkt er wat onder veerkracht valt en wat niet.

Tegenstanders van veerkracht stellen dat veerkracht enkel een term is om ongelijkheid tussen burgers te verantwoorden en hen in toom te houden (Kaika, 2017). Zoals eerder benoemd is er nog weinig empirisch onderzoek gedaan naar veerkracht. Dit onderzoek kan bijdragen aan het geven van inzicht over wat veerkracht is. Is het een positief fenomeen of wordt het gebruikt om burgers onder controle te houden en ongelijkheid te verantwoorden.

2. Theoretisch kader

Dit hoofdstuk geeft de theoretische onderbouwing voor het onderzoek. Als eerste wordt er een beeld geschetst van het begrip veerkracht in de literatuur. Gevolgd door drie empirische onderzoeken naar veerkracht die in het verleden zijn uitgevoerd. Deze vormen de basis voor dit onderzoek.

2.1. Veerkracht in de literatuur

Deze paragraaf geeft een weergave van de term veerkracht in de literatuur. Ten eerste worden verschillende definities gegeven en vergeleken. Gevolgd door een beschrijving van de verschillende niveaus van veerkracht. Het derde deel gaat over de verschillende vormen van veerkracht. Ten vierde is er een weergave van de verschillende hulpbronnen voor veerkracht. Het theoretisch kader wordt afgesloten met de definitie die in dit onderzoek gebruikt wordt.

Definitie van veerkracht

Over veerkracht is in de wetenschappelijke literatuur veel geschreven. Veerkracht komt terug in verschillende disciplines van de wetenschap. De oorsprong van het woord is in de ecologische wetenschap te vinden. In deze wetenschap wordt veerkracht gebruikt als de term voor het vermogen om terug te keren naar de oude staat na een natuurlijke ramp. Sinds 2010 heeft de term zich groot gemaakt in de sociologie en is het aantal artikelen over veerkracht in stedelijke contexten sterk gestegen (Doff, 2017). Niet alle artikelen definiëren veerkracht op dezelfde manier, daarom staan hieronder een aantal verschillende definities weergegeven.

Tabel 1: verschillende definities van veerkracht.

Auteur(s)	Definitie
Magis (2010)	<i>Community resilience is the existence, development, and engagement of community resources by community members to thrive in an environment characterized by change, uncertainty, unpredictability, and surprise.</i>
Platts-Fowler & Robinson (2016)	<i>the ability to adapt and survive in the face of long-term stress; to respond positively to change and ongoing adversity and risk</i>
Chaskin (2008)	<i>resilience is a positive, adaptive response to adversity, preventive or responsive</i>
Wilson (2012)	<i>willingness of communities to take responsibility and control of their development through the development of responsive strategies towards change</i>

In de definities komt naar voren dat veerkracht te maken heeft met verandering of risico's en hoe daar op ingespeeld wordt. Platts-Fowler & Robinson (2016) en Chaskin (2008) geven aan dat veerkracht een positief fenomeen is. Wanneer er veerkracht getoond wordt in een tijd van verandering heeft dit een positief effect. Magis (2010) heeft het over groeien in dezelfde situatie.

Niveau van veerkracht

Bij veerkracht kan er onderscheid gemaakt worden tussen veerkracht bij individuen en veerkracht van gemeenschappen. In de psychologie wordt veerkracht vaak op individueel niveau toegepast: het vermogen om te herstellen na een tegenslag (Berkers & Ross, 2013). Chaskin (2008) focust zich op gemeenschappen. Wanneer de veerkracht van individuen

toeneemt, neemt ook de veerkracht van de gemeenschap toe. Kuir-Ayius (2016) definieert gemeenschapsveerkracht als: *'The ability of communities to respond and adapt after disturbance through learning and collaboration with all relevant stakeholders, and strategic planning at local and national levels to maintain, measure, and strengthen community capitals, and hence achieve sustainability'*. Uit deze definitie blijkt dat de gemeenschapsveerkracht niet automatisch toeneemt wanneer de veerkracht van individuen toeneemt. Het vereist ook dat de stakeholders met elkaar samen werken. Mulligan et al., (2016), Platts-Fowler & Robinson (2016) geven aan dat de wijk het juiste niveau is om naar veerkracht te kijken. Dit onderzoek kijkt zowel naar de individuele veerkracht van mensen als naar veerkracht op buurtniveau.

Vormen van veerkracht

In de literatuur wordt onderscheid gemaakt tussen drie soorten veerkracht; *bouncing back*, *adaption* en *bouncing forward*. Bij *bouncing back* is er sprake van dat veerkracht zorgt voor het vermogen om terug te keren naar de oude staat na een tegenslag (Breton, 2001). Bij *adaption* draait het om aanpassen aan de veranderde situatie. Chaskin (2008) geeft aan dat burgers die zich kunnen aanpassen, ontsnappen aan de negatieve consequenties van bepaalde bedreigingen. Keck en Sakdapolrak (2013) voegen hier het preventief waken voor het behoud van het welzijn aan toe, dat gebeurt op basis van de lessen van eerdere gebeurtenissen. Bij *bouncing forward* staat het vermogen tot aanpassen centraal (Keck & Sakdapolrak, 2013). Hierbij wordt niet gefocust op de oude staat maar op het toewerken naar een nieuwe situatie. Keck en Sakdapolrak (2013) noemen het *transformative capacities*; het vermogen om sociaal te transformeren om het welzijn van individu en groep te bevorderen en dit leidt tot *'societal robustness'* voor mogelijke toekomstige crisissen. Kimhi en Shamai (2004) benoemen creativiteit als kenmerk voor gemeenschappen om *bouncing forward* mogelijk te maken. Met het *bouncing forward* vermogen onderscheidt veerkracht in de sociologie zich van veerkracht in de ecologie. In de ecologie gaat het enkel over het terugkeren naar de originele staat, in de sociologie ook om het aanpassen naar een nieuwe situatie (Doff, 2017).

Hulpbronnen voor veerkracht

Chaskin (2008) en Platts-Fowler & Robinson (2016) stellen dat veerkrachtige individuen die toegang hebben tot persoonlijke-, sociale- en omgevingsmiddelen zich succesvol kunnen aanpassen, waardoor zij in staat zijn om het negatieve te verminderen of het te vermijden. Hieronder worden een aantal hulpbronnen beschreven die voorwaarden zijn om veerkrachtig te kunnen zijn. Doff (2019) stelt dat de aanwezigheid van deze voorwaarden en/of hulpbronnen in een wijk niet automatisch betekent dat een buurt veerkrachtig is: deze hulpbronnen zijn een noodzakelijke, maar geen voldoende voorwaarde voor veerkracht. Chaskin (2008) spreekt van gemeenschapscapaciteit: de interactie tussen menselijk kapitaal, organisatiebronnen en sociaal kapitaal in een gemeenschap om collectieve problemen op te lossen en het welzijn van de gemeenschap te bevorderen. Mattarita-Cascante et. al. (2017) stelt dat deze factoren geen indicatoren zijn voor veerkracht, maar de aanwezigheid van deze factoren in een gemeenschap zullen zorgen voor een grotere veerkracht. Magis (2010) stelt dat gemeenschapsveerkracht gaat over het bestaan, de ontwikkeling en de betrokkenheid van hulpbronnen en de acties die ondernomen worden om de hulpbronnen te beheren.

Hulpbronnen voor veerkracht zijn op te delen in individuele bronnen (*agency*) en gemeenschapskenmerken (*self organising*) (Berkes & Ross, 2013), zie figuur 1.

Figuur 1: gemeenschapsveerkracht en bijbehorende hulpbronnen.

Bron: Berkes & Ross, 2013

Als eerste worden de individuele hulpbronnen benoemd en beschreven. Deze kunnen op individueel niveau gemeten worden maar het resultaat hiervan kan op buurtniveau weergegeven worden. Sociale netwerken of sociaal kapitaal wordt door veel auteurs gezien als een voorwaarde van veerkracht (Buikstra et. al., 2010, Norris et. al., 2008, Maclean et. al., 2014, Gooch et. al., 2010, PON, 2018, Berkes & Ross, 2013). Wanneer er in een buurt sterke en betekenisvolle sociale relaties en connecties zijn kan dit leiden tot veerkracht in de wijk. Uit onderzoek van LaLone (2012) blijkt dat *bonding* en *bridging* belangrijk zijn voor het mobiliseren van hulpbronnen. *Bonding* kijkt naar de beschikbare middelen in de wijk, hierbij is het netwerk dat buurtgenoten hebben van belang om de middelen te mobiliseren (Ada & Serkan, 2010, Hawkins & Maurer, 2010). *Bridging* gaat om het in verband brengen van netwerken tussen mensen die in eerste instantie niet heel veel met elkaar in gemeen hebben (Ada & Serkan, 2010, Hawkins & Maurer, 2010). “Stress” in een buurt kan mensen met verschillende sociaal economische status of etniciteit met elkaar verbinden, terwijl dit in het ‘normale leven’ minder snel plaats zou vinden. Door *bonding* en *bridging* in een buurt, blijkt het makkelijker buurt om hulpbronnen te mobiliseren (LaLone, 2012).

Positive outlook betreft het zelfbeeld van individuen en het hebben van een positief toekomstbeeld (Pincus, Williams, Vogel & Field, 2004). Kennis, vaardigheden, en leren (Norris et. al., 2008, Magis, 2010, Davidson, 2010, Matarrita-Cascante & Trejos, 2013, Berken & Ross, 2013) gaat over de beschikbaarheid van informatie en kennis en het efficiënt delen hiervan.

Ten tweede zijn er hulpbronnen op gemeenschapsniveau. Normen en waarden (Kullig, Hegney & Edge, 2010, Berkes & Ross, 2013) beschrijven de overkoepelende gedragscode die ten goede komt aan het algemeen welzijn van de gemeenschap. *Engaged governance* (Gooch et. al., 2010, Kulig et. al., 2013, Matarrita-Cascante & Trejos, 2013, Maclean et. al., 2014, Berkes & Ross, 2013) is een voorwaarde voor veerkracht wanneer er een robuust, responsief en aanpasbaar overheidssysteem en institutionele regels zijn, daarnaast zijn samenwerkende

instellingen van belang. Gemeenschapsinfrastructuur (Berkes & Ross, 2013) komt overeen met *community competence* en *community agency* dat door andere auteurs genoemd wordt (Norris et. al., 2008, Magis, 2010, Davison, 2010, Matarrita-Cascante & Trejos, 2013). Hierbij gaat het om de mogelijkheid tot leren en flexibel en creatief samenwerken om de gemeenschap te verbeteren. Diverse en innovatieve economie (Norris et. al., 2008, Gooch et. al., 2010, Maclean et. al., 2014, Berkes & Ross, 2013) draait om een robuuste en diverse economie in de gemeenschap. Leiderschap (Magis, 2010, Buikstra et. al., 2010, Berkes & Ross, 2013) betreft de aanwezigheid van diverse en verantwoordelijke leiders of organisaties die de leiding nemen.

Er zijn ook hulpbronnen die niet in de figuur benoemd zijn, maar wel door andere auteurs genoemd worden. De eerste is infrastructuur/service (Buikstra et. al., 2010, Gooch et. al., 2010, Maclean et. al., 2014). Dit houdt in dat er veel aanwezige fysieke activa en verwante diensten in een buurt aanwezig moeten zijn om veerkrachtig te zijn. De tweede is participatie (Magis, 2010, Kullig et. al., 2013, PON, 2018), hierbij draait het om de aanwezigheid en de betrokkenheid van burgers. De laatste is de gelijke toegang tot middelen (Magis, 2010, Matarrita-Cascante & Trejos, 2013). Iedereen uit de buurt moet dezelfde toegang hebben tot de aanwezige gemeenschapsmiddelen en hier gebruik van kunnen maken.

Gekozen definitie

Op basis van de literatuur hierboven is er gekozen om de definitie van Blanken, et. al. (2016) aan te houden: *'het vermogen van mensen en gemeenschappen om met veranderingen om te gaan en de toegang tot hulpbronnen die ze daarbij hebben'*. Er is gekozen voor deze brede definitie omdat hulpbronnen hierin nog niet gedefinieerd zijn en het ruimte overlaat om hier interpretatie aan te geven op basis van andere auteurs. Daarnaast houdt het PON (2018) deze definitie van veerkracht ook aan, dit onderzoek vormt het uitgangspunt voor het huidige onderzoek.

2.2 Meten van veerkracht

Deze paragraaf kijkt naar verschillende onderzoeken en beschrijft de indicatoren voor het meten van veerkracht dan wel voorwaarden om veerkrachtig te kunnen zijn.

Fay-Ramirez, Antrobus & Piqueuro (2015) onderzoeken de veerkracht van gemeenschappen na rampen in Queensland (Australië) in 2010 en 2011. Zij definiëren veerkracht als het vermogen om te herstellen van een ramp en terug te keren naar de normale situatie. In hun onderzoek gaan ze ervan uit dat de veerkracht van een gemeenschap sterk samenhangt met de mate van *“collective efficacy”*: de verwachtingen van mensen dat anderen binnen een bepaald collectief, bijvoorbeeld een buurt, in actie zullen komen in geval van problemen of onregelmatigheden (Sampson et. al., 1997).

Fay-Ramirez et al. (2015) laten verder zien dat de mate van *collective efficacy* sterk positief samenhangt met de mate van sociale cohesie (*“neighboring behavior”*) en negatief samenhangt met fysieke wanorde in een buurt. Dit verschilt echter per specifieke situatie waar een ramp plaatsvindt. Uit het onderzoek blijkt dat de *collective efficacy* afneemt na een ramp bij degenen die voor de ramp al wanorde ondervonden. De *collective efficacy* is toegenomen bij degenen die voor de ramp in hogere mate een band hadden met de buurt, de verklaring hiervoor is dat zij gebruik kunnen maken van middelen.

Fay-Ramirez, Antrobus & Piquero (2015) meten de *collective efficacy* aan de hand van de volgende enquêtevragen, deze zijn gebaseerd op Sampson et. al. (1997): *1. people around here are willing to help their neighbors, 2.this is a close-knit neighborhood, 3.people in this neighborhood can be trusted, 4.people in this neighborhood generally don't get along with each other, 5. people in this neighborhood do not share the same values.*

Wickes, Britt & Briody (2017) kijken naar de veerkracht van sociale processen in Brisbane (Australië) na de overstroming in 2011. Ook zij meten veerkracht in termen van *collective efficacy* en sociaal kapitaal. *Collective efficacy* definiëren Wickes, Britt & Briody (2017) als “*a group's shared belief in its conjoint capabilities to organize and execute the courses of action required to produce given levels of attainments*” (Bandura, 1997). Sociaal kapitaal wordt gedefinieerd als “*the social networks that characterize a given neighborhood and the norms and benefits that emerge from these networks*”. Wickes, Britt & Briody (2017) stellen dat sociale cohesie een belangrijke indicator voor sociaal kapitaal is omdat dit het gevoel van verbondenheid weergeeft en het werkend vertrouwen van buurtbewoners in beeld brengt. Met wederzijdse uitwisseling wordt gemeten hoe buurtgenoten elkaar zowel materieel als sociaal ondersteunen.

Collective efficacy wordt aan de hand van de volgende vragen gemeten: *How likely is it that people in your neighborhood would do something if: 1.a group of neighborhood children were skipping school. 2. some children were spray painting graffiti 3. there was a fight in front of your house 4. a child was showing disrespect 5. someone was publicly dealing drugs in your neighborhood 6. someone was drunk in public in your neighborhood 7. people were speeding in cars along the streets in your neighborhood 8. somebody was getting mugged.*

Wederzijdse uitwisseling is gemeten met behulp van deze vragen: *1. How often do you and people in your neighborhood do favors for each other? 2. How often do you and people in your neighborhood visit in each other's homes or on the street? 3. How often do you and people in your neighborhood ask each other for advice about personal things such as child rearing or job openings?*

Sociale cohesie is met de volgende vragen gemeten: *1. People around here are willing to help their neighbors. 2. This is a close-knit neighborhood. 3. People in this neighborhood can be trusted. 4. People in this neighborhood do not share the same values.*

Het PON (2018) definieert veerkracht als het vermogen van mensen en gemeenschappen om met veranderingen om te gaan en de toegang tot hulpbronnen die ze daarbij hebben (Blanken, et. al., 2016). Men ziet veerkracht dus als een samenspel tussen vermogen en hulpbronnen, waarbij veerkracht gelijk is aan de vermogens en de hulpbronnen die van invloed zijn op de vermogens. Het vermogen bestaat uit zelfredzaamheid, samenredzaamheid en community redzaamheid. De hulpbronnen zijn op te delen in drie categorieën: persoonlijk, sociaal en omgeving. Het PON (2018) ziet zelfredzaamheid als de regie die je over het leven hebt, dan wel positief of negatief. Samenredzaamheid betreft de mate waarin individuen hun sociale netwerken willen en/of kunnen inzetten (PON, 2018 p.8). Community redzaamheid betreft het vermogen van buurtbewoners om gezamenlijk maatschappelijke opgaves aan te pakken (PON, 2018 p.8).

Het PON (2018) heeft in Noord-Brabant gekeken naar de veerkracht in de verschillende steden en dorpen. Daarbij hebben zij ook gekeken wat de burgers veerkrachtig maakt. Uit het onderzoek blijkt dat persoonlijke hulpbronnen significant positief samenhangen met veerkracht, behalve levensgebeurtenissen als er een negatieve gebeurtenis heeft plaats gevonden. Positieve levensgebeurtenissen hangen positief samen met veerkracht. Sociale hulpbronnen hangen negatief samen met veerkracht. Omgevingsbronnen hangen minder sterk direct samen met veerkracht dan de andere twee soorten hulpbronnen, op cohesie na. Cohesie toont een zeer sterke positieve samenhang.

3. Methode

In dit hoofdstuk wordt ten eerste de gekozen onderzoeksmethode verantwoord en de dataset beschreven. Ten tweede wordt de operationalisering besproken. Dit bestaat uit de afhankelijke variabelen en de onafhankelijke variabelen.

3.1 Onderzoeksdesign en dataset

Dit onderzoek is een kwantitatief onderzoek. Schuyt (1987) stelt dat het verschil tussen kwalitatief en kwantitatief onderzoek gebaseerd is op intensie en extensie. Intensie kijkt naar welke eigenschappen bij een object passen, dit behoort tot kwalitatief onderzoek. Extensie kijkt naar het aantal exemplaren die beschikken over bepaalde kenmerken, dit is wat kwantitatief onderzoek inhoudt. Schuyt (1987) stelt dat aan de hand van extensie het mogelijk is om te generaliseren.

Het onderzoek maakt gebruik van de dataset van het Wijkprofiel Rotterdam. Dit is een tweejaarlijkse enquête die wordt uitgezet in de gehele stad. Het Wijkprofiel tracht de stand van zaken op het fysieke, sociale gebied en op het gebied veiligheid in Rotterdam in beeld te brengen. Het wijkprofiel neemt een grote plaats in bij het maken van gemeentelijk beleid. De stand van zaken wordt aan de hand van het Wijkprofiel geïnventariseerd en op basis van deze gegevens wordt beleid vormgegeven. De gemeente gebruikt de data van het Wijkprofiel om de verschillen tussen wijken in kaart te brengen, dit onderzoek doet hetzelfde. Het onderzoek maakt gebruik van de dataset uit 2019. Het aantal respondenten van deze editie bedraagt 14.662. Door dit hoge aantal respondenten kunnen er significante uitspraken gedaan worden en zijn deze te generaliseren voor de hele stad of wijk. Aan de hand van de data wordt er gekeken welke wijken als veerkrachtig te bestempelen zijn en welke niet. De kanttekening hierbij is dat er bij veerkracht sprake moet zijn van een stresscomponent, deze ontbreekt echter bij dit onderzoek.

De methode die wordt gebruikt om de mate van veerkracht bij de Rotterdamse burger te bepalen is een multiële regressie. Deze regressie kijkt naar welk effect de onafhankelijke variabelen (beschreven in de volgende paragraaf) hebben op de afhankelijke variabele. In dit onderzoek zijn er vier verschillende afhankelijke variabelen, waarbij afzonderlijk wordt gekeken naar de effecten van de onafhankelijke variabelen op deze afhankelijke variabelen. Naast het kijken naar de mate van veerkracht wordt er ook een vergelijking gemaakt tussen de Rotterdamse wijken. Per afhankelijke variabele wordt er gekeken hoe hoog de wijken scoren.

3.2 Operationalisering.

Deze paragraaf besteedt aandacht aan de operationalisering van de variabelen die dit onderzoek gebruikt. Deze variabelen zijn gebaseerd op de literatuur uit het theoretisch kader. Als eerste worden de verschillende afhankelijke variabelen beschreven gevolgd door de onafhankelijke variabelen die op te delen zijn in persoonskenmerken en hulpbronnen.

Afhankelijke variabelen

Om de veerkracht van de Rotterdamse wijken te meten zijn er vier afhankelijke variabelen, namelijk zelfredzaamheid, samenredzaamheid en community redzaamheid. Community redzaamheid bestaat uit twee variabelen: het helpen van elkaar in de buurt wanneer nodig en het aanspreken van een kind als deze zich respectloos gedraagt. Deze twee variabelen hangen

onderling niet samen waardoor het noodzakelijk is om ze afzonderlijk van elkaar te meten. Er is er voor gekozen voor een aanpak waarbij niet allen items in één schaal gedaan worden, omdat community redzaamheid hierbij niet representatief genoeg zou zijn, aangezien dit uit twee items bestaat die niet samenhangen en zelf- en samenredzaamheid bestaan uit zes en vijf items die onderling wel samenhangen.

Dit onderzoek volgt de definiëring van zelfredzaamheid en samenredzaamheid van het PON (2018), die niet overeenkomt met de manier waarop beide begrippen in het Wijkprofiel (2020) worden gebruikt. Het Wijkprofiel (2020) gebruikt ook de termen zelfredzaamheid en samenredzaamheid als verzamelbegrip van een zeer groot aantal verschillende indicatoren. Hier worden de meer specifieke omschrijvingen van het PON gevolgd.

Zelfredzaamheid

Zelfredzaamheid betreft de mate waarin mensen regie hebben over hun eigen leven (PON, 2018 p.8). De indicatoren die het PON (2018) gebruikt in haar meting komen praktisch overeen met indicatoren die gevonden zijn in het Wijkprofiel. Dit betreffen vragen die gaan over controle hebben omtrent levensgebeurtenissen.

Al deze vragen hebben dezelfde antwoordenschaal, namelijk: 1. Helemaal oneens, 2. Oneens, 3. Niet mee eens en niet oneens, 4. Mee eens, 5. Helemaal mee eens. De schaal bestaat uit zes items, wanneer een respondent vijf vragen heeft ingevuld wordt de respondent meegenomen met de meting. In de tabel hieronder zijn de percentages van de antwoorden per categorie in beeld gebracht. De vragen hebben een minimum van 1 en een maximum van 5, waarbij het gemiddeld op 3,684 ligt met een standaarddeviatie van 0,737. De variabelen zijn zodanig gespiegeld dat een hogere score op de schaal, een hoger perceptie van zelfredzaamheid betekent. Bijvoorbeeld bij de vraag ‘Er is weinig wat ik kan doen om belangrijke dingen in mijn leven te veranderen.’ houdt ‘helemaal mee eens’ in dat de respondent stelt dat zij juist wel in staat is om iets te doen om belangrijke dingen in het leven te veranderen. Alle vragen bij elkaar hebben een cronbach alpha van 0,834. Dit betekent dat de vragen goed samenhangen en dat zij gezamenlijk hetzelfde concept meten, in dit geval zelfredzaamheid.

Tabel 2: Frequentie items voor zelfredzaamheid.

	Helemaal oneens	Oneens	Niet mee eens/ niet oneens	Mee eens	Helemaal mee eens	Totaal
‘Er is weinig wat ik kan doen om belangrijke dingen in mijn leven te veranderen.’	2,1	13,1	14,9	46,4	23,5	100
‘Ik heb vrij weinig controle over de dingen die mij overkomen.’	2,1	12,7	15,9	48,4	21,0	100
‘Ik voel me vaak hulpeloos bij het omgaan met de problemen van het leven.’	1,7	7,8	11,3	50,5	28,7	100
‘Sommige van mijn problemen kan ik met geen mogelijkheid oplossen.’	2,3	11,6	12,3	48,4	25,4	100
‘Bijna alles waar ik mijn zinnen op heb gezet, kan ik doen.’	2,1	12,7	21,5	50,6	13,1	100
‘Wat er in de toekomst met mij gebeurt, heb ik zelf in de hand.’	2,8	15,0	27,4	42,8	12,0	100

Samenredzaamheid

Deze afhankelijke variabele betreft de mate waarin individuen hun sociale netwerken willen en/of kunnen inzetten (PON, 2018 p.8). Ook voor deze variabele zijn vragen uit het Wijkprofiel geselecteerd die vragen of respondenten over een sociaal netwerk beschikken en het gevoel hebben of zij hulp kunnen vragen bij hun netwerk.

Ook deze vragen hebben dezelfde antwoordcategorieën. Wanneer respondenten vier van de vijf items hebben ingevuld worden zij meegenomen in de meting. In tabel 3 staan de percentages van de antwoorden per vraag. De schaal van samenredzaamheid heeft een minimum van 1 en een maximum van 5. Het gemiddelde van de schaal is 3,800 met een standaarddeviatie van 0,744. Bij deze vragen geldt ook dat de variabelen zodanig zijn gespiegeld dat een hogere score op de schaal, een hogere perceptie van samenredzaamheid betekent. De vragen hebben een cronbach alpha van 0,769. Dit betekent dat de indicatoren voldoende samenhangen om samenredzaamheid te meten.

Tabel 3: Frequenties van items voor samenredzaamheid.

	Helemaal oneens	oneens	Niet oneens/ mee eens	Mee eens	Helemaal mee eens	Totaal
'Er zijn slechts weinig mensen met wie ik echt kan praten.'	6,0	19,6	13,0	39,2	22,2	100
'Vaak voel ik me in de steek gelaten.'	2,2	6,1	10,4	44,8	36,5	100
'Er is niemand die speciaal belangstelling voor je heeft.'	1,9	5,6	7,8	45,1	39,7	100
'Ik ken voldoende mensen die ik om hulp of advies kan vragen.'	3,4	7,2	9,6	51,3	28,4	100
'Ik vind het moeilijk hulp te vragen aan burens, vrienden of familie.'	4,4	20,9	19,0	44,0	11,8	100

Community redzaamheid

De indicatoren die het PON (2018) hiervoor heeft gebruikt, zijn niet terug te vinden in het Wijkprofiel. Daarom is ervoor gekozen om aan de hand van twee afzonderlijke vragen de mate van in actie komen te meten. Deze vragen gaan over het helpen van buurtgenoten en het aanspreken van kinderen op asociaal of respectloos gedrag. De tabel hieronder laat de frequenties zien. Beide items lopen van 1 tot 5. Het gemiddelde van elkaar helpen in de buurt is 3,587 met een standaarddeviatie van 0,838. Voor het aanspreken van een respectloos kind ligt het gemiddelde op 3,757 met een standaard deviatie van 0,889.

Tabel 4: Frequenties voor de items van community redzaamheid.

	Helemaal oneens	Oneens	Niet oneens/ mee eens	Mee eens	Helemaal mee eens	Totaal
'Mensen in deze buurt helpen elkaar als het nodig is.'	2,4	9,1	24,8	56,1	7,5	100
'Als een kind iets vernielt of zich respectloos gedraagt, dan zeg ik daar iets van.'	2,4	9,7	15,4	57,5	14,9	100

Onafhankelijke variabelen

Persoonskenmerken.

Leeftijd: De jongste deelnemers aan het Wijkprofiel zijn 15 jaar oud, de oudsten zijn 100. De gemiddelde leeftijd is 45,57 met een standaarddeviatie van 18,658, zie ook tabel 5.

Geslacht: De vrouwen zijn in de enquête oververtegenwoordigd met 54,5 procent tegenover 45,5 procent mannen.

Gezondheid: De gezondheid van de Rotterdammers is gemeten aan de hand van de vraag: ‘Hoe zou u over het algemeen uw gezondheid noemen?’ Met de antwoordcategorieën: 1. Slecht, 2. Matig, 3. Goed, 4. Zeer goed en 5. Uitstekend. In tabel 5 toont het minimum, maximum, gemiddelde en de standaarddeviatie van de gezondheid van respondenten. In tabel 6 staan de percentages per antwoordcategorie weergegeven.

Inkomen: Het inkomen in het Wijkprofiel is bevestigd met deze vraag: ‘In welke klasse valt het gezamenlijk netto (=schoon) maandinkomen van uw huishouden?’ Deze vraag heeft vijf antwoordcategorieën: een inkomen tot €1.150 per maand, van €1.115 tot €1.600, €1.600 tot €2.150, €2.150 tot €3.500 en €3.500 of hoger. Zie tabel 6 voor het gemiddelde inkomen en de standaarddeviatie en tabel 7 voor de percentages per antwoordcategorie.

Opleiding: In het Wijkprofiel zijn oorspronkelijk tien categorieën voor de hoogst afgeronde opleiding. Deze zijn teruggebracht naar vijf categorieën. De nieuwe categorieën zijn: 1. Geen onderwijs en Lager onderwijs (basisschool, speciaal onderwijs), 2. Lager beroepsonderwijs (LBO) of praktijkonderwijs en MAVO, VBO of VMBO, 3. MBO (middelbaar beroepsonderwijs) en MULO of MMS, 4. HAVO en HBS, VWO, lyceum, atheneum of gymnasium, 5. HBO of universiteit.

Tabel 5 geeft de gemiddelde opleiding van Rotterdammers weer en de standaarddeviatie hiervan. In tabel 6 staan de percentages per antwoordcategorie.

Tabel 5: Beschrijvende gegevens van de persoonskenmerken.

	N	Min	Max	Mean	S.E.
Leeftijd	538166	15	100	45,57	18,658
Geslacht	538028	1	2	1,5446	0,49801
Gezondheid	521432	1	5	3,2939	1,03219
Inkomen	379939	1	5	2,3038	0,86682
Opleiding	508010	1	5	3,6416	1,38518

Tabel 6: Frequenties van de items over gezondheid, inkomen en opleidingsniveau.

	Laagst	Laag	Midden	Hoog	Hoogst	Totaal
‘Hoe zou u over het algemeen uw gezondheid noemen?’	4,1	15,7	41,6	23,8	14,8	100
‘In welke klasse valt het gezamenlijk netto (=schoon) maandinkomen van uw huishouden?’	13,2	13,8	15,6	27,8	29,5	100
‘Wat is uw hoogst genoten schoolopleiding die u met een diploma heeft afgerond?’	8,8	14,7	23,4	9,8	43,3	100

In de multiële regressie zijn de antwoordcategorieën terug geschaald naar drie categorieën. Voor de gezondheid betekent dit dat laagst en laag zijn samengevoegd, midden hetzelfde blijft en hoog en hoogst één categorie vormen. Bij het inkomen geldt hetzelfde; laagst en laag zijn één categorie, midden is een categorie en hoog en hoogst vormen samen een categorie. Bij het

opleidingsniveau zijn de categorieën iets anders: laagst en laag vormen de categorie laag, midden en hoog zijn samen de categorie middel en hoogst (hoger onderwijs) blijft de hoogste categorie.

Hulpbronnen

Sociale cohesie

Wickes, Britt & Briody (2017), Fay-Ramirez et al. (2015) en het PON (2018) benoemen sociale cohesie als een hulpbron voor veerkracht. Sociale cohesie wordt gemeten aan de hand van de onderstaande vragen uit het Wijkprofiel. De indicatoren hebben allemaal dezelfde antwoordcategorieën, namelijk: 1. Helemaal oneens, 2. Oneens, 3. Niet mee eens en oneens, 4. Mee eens en 5. Helemaal mee eens. De variabelen zijn zodanig gespiegeld dat een hogere score op de schaal, een hogere perceptie van sociale cohesie betekent. De indicatoren hebben een conbrach alpha van 0,818, dat betekent dat de indicatoren goed samenhangen om sociale cohesie te kunnen meten. In de tabel hieronder staat het percentage per antwoordcategorie weergegeven. Van deze indicatoren is een schaal gemaakt, het minimum is 1,00 en het maximum is 5,00. Het gemiddelde ligt op 3,240 met een standaard deviatie van 0,679.

Tabel 7: Frequenties items voor sociale cohesie.

	Helemaal oneens	Oneens	Niet mee eens/ niet oneens	Mee eens	Helemaal mee eens	Totaal
'Ik woon in een gezellige buurt, waar de mensen veel met elkaar omgaan.'	7,2	30,8	32,9	25,8	3,2	100
'In deze buurt kunnen Nederlanders en Nederlanders met een migratieachtergrond niet goed met elkaar omgaan.'	3,1	13,6	23,7	48,8	10,7	100
'De bewoners in deze buurt hebben dezelfde opvattingen over wat wel en niet kan in de buurt.'	6,7	22,7	29,8	37,5	3,3	100
'In deze buurt gaan de verschillende etnische bevolkingsgroepen goed met elkaar om.'	2,9	11,0	30,3	50,2	5,6	100
'Ik voel me thuis bij de mensen die in deze buurt wonen.'	3,9	11,5	27,4	50,6	6,7	100
'Jongeren en volwassenen gaan goed met elkaar om in deze buurt.'	2,5	9,9	28,1	53,5	5,9	100

Institutioneel vertrouwen

Institutioneel vertrouwen wordt door het PON (2018) gezien als voorwaarde voor toegang tot hulpmiddelen en daarmee tot veerkracht. Het institutioneel vertrouwen wordt gemeten aan de hand van de onderstaande vragen uit het Wijkprofiel. De antwoordcategorieën zijn: 1. Helemaal oneens, 2. Oneens, 3. Niet mee eens en oneens, 4. Mee eens en 5. Helemaal mee eens. De variabelen zijn zodanig gespiegeld dat een hogere score op de schaal, een hogere perceptie van institutioneel vertrouwen betekent. De indicatoren hebben een conbrach alpha van 0,734, wat betekent dat de indicatoren voldoende samenhangen om het institutionele vertrouwen te kunnen meten. De schaal voor institutioneel vertrouwen heeft een minimum van 1 en een maximum van 5. Hierbij ligt het gemiddelde op 3,587 met een standaarddeviatie van 0,686.

Tabel 8: frequenties van de items voor institutioneel vertrouwen.

	Helemaal oneens	oneens	Niet oneens/mee eens	Mee eens	Helemaal mee eens	Totaal
'Ik heb vertrouwen in het gemeentebestuur van Rotterdam.'	4,7	11,2	27,8	49,7	6,7	100
'Ik heb vertrouwen in de gebiedsbestuur van het gebied waar ik woon.'	4,5	13,1	34,9	42,9	4,6	100
'Ik heb vertrouwen in overheidsorganisaties zoals politie, ambulance en brandweer.'	1,4	3,8	11,1	61,5	22,0	100
'Ik heb weinig vertrouwen in instanties en hulpverleners.'	3,2	13,4	25,6	46,5	11,4	100

Sociaal netwerk

Buikstra et. al. (2010), Norris et. al. (2008), Maclean et. al. (2014), Gooch et. al. (2010) en het PON (2018) geven aan dat het hebben van een sociaal netwerk een hulpbron is voor veerkracht in de wijk. Het sociale netwerk van mensen in een wijk is in het Wijkprofiel aan de hand van de vraag hoe vaak mensen contact hebben met hun burens en buurtgenoten gemeten. De antwoordcategorieën bestaan uit: 1. Bijna dagelijks, 2. Minstens één keer per week, 3. Twee of drie keer per maand, 4. Één keer per maand en 5. Minder dan één keer per maand. De variabelen zijn zodanig gespiegeld dat een hogere score op de schaal, een hogere perceptie van een sociaal netwerk betekent. De twee vragen hangen voldoende samen (Cronbach alpha van 0,729) om als schaal mee te nemen in de analyse. Bij deze schaal geldt loopt weer van 1 tot 5. Het gemiddelde is 2,990 met een standaard deviatie van 1,144.

Tabel 9: Frequenties voor sociaal netwerk ("Hoe vaak heeft u contact (ontmoetingen, telefonisch, schriftelijk of via internet) met mensen die niet bij u in huis wonen?")

	Minder dan één keer per maand	Één keer per maand	Twee/drie keer per maand	Minstens één keer per week	Bijna dagelijks	Totaal
Burens	13,2	9,8	17,9	35,3	23,8	100
Buurtgenoten	26,1	16,0	18,9	27,6	11,3	100

Vrijwilligerswerk

Participatie wordt door het PON (2018) en ook door Magis (2010) en Kullig et. al. (2013) aangeduid als een hulpbron voor veerkracht. Participatie draagt bij aan een betere veerkracht van mensen. In het Wijkprofiel is de vrijwilligersactiviteit van de respondenten bevraagd. Hierbij zijn de antwoordcategorieën: 1. Nooit, 2. Één keer per maand of minder, 3. Twee of drie keer per maand, 4. Één keer per week en 5. Meerdere keren per week. Zoals hierboven blijkt is het minimum 1 en maximum 5. Het gemiddelde is 1,672 met een standaarddeviatie van 1,301

In de tabel hieronder staat de frequentie in procenten per antwoordcategorie weergegeven.

Tabel 10: frequenties van vrijwilligerswerk.

	Nooit	Één keer per maand	Twee/drie keer per maand	Één keer per week	Meerdere keren per week	Totaal
'Hoe vaak verricht u vrijwilligersactiviteiten?'	75,0	6,0	4,0	6,9	8,2	100

Voor de multi-pele regressie zijn de antwoordcategorieën teruggebracht naar die drie. Nooit is de laagste categorie. Één keer en twee/drie keer per maand vormen de middelste categorie. Één of meerdere keren per week zijn samengevoegd tot de hoogste categorie.

4. Resultaten

Nu het duidelijk is waaruit veerkracht bestaat en welke persoonskenmerken en hulpbronnen een toegevoegde waarde hebben, laat dit hoofdstuk zien hoe de wijken het doen qua veerkracht (paragraaf 4.1) en hoe veerkrachtig de Rotterdamse burger is (paragraaf 4.2).

4.1. Veerkracht in de Rotterdamse wijken

Veerkracht wordt in dit onderzoek gemeten in termen van vier verschillende indicatoren: de mate van zelfredzaamheid, samenredzaamheid, het helpen van elkaar en het aanspreken van een respectloos kind. In bijlage 2 staat een overzicht van de gemiddelde scores van alle 71 Rotterdamse wijken, waaronder Bospolder-Tussendijken, op deze indicatoren. Alle variabelen hebben een schaal van één tot vijf. In heel Rotterdam is het gemiddelde dat mensen scoren op zelfredzaamheid 3,7. Voor samenredzaamheid is dit 3,8, voor elkaar helpen in de buurt scoren mensen gemiddeld 3,6 en voor het aanspreken van een respectloos kind is dit 3,8. Tussen verschillende wijken zijn aanzienlijke verschillen te zien. Bij zelfredzaamheid heeft de wijk CS-Kwartier het hoogste gemiddelde met 4,0 tegenover de wijk Zuiderpark en Zuidrand die met een score van 3,4 de slechtste zelfredzaamheid heeft in de buurt. Er is sprake van een hoge mate van zelfredzaamheid op een schaal van één tot vijf in het CS-Kwartier, terwijl er sprake is van een gemiddelde zelfredzaamheid in de buurt Feijenoord.

Bij samenredzaamheid heeft de wijk Blijdorp het hoogste gemiddelde in de wijk met 4,0. De Afrikaanderwijk heeft het laagste gemiddelde van de stad, namelijk 3,6. Deze wijken doen het allebei niet slecht, samenredzaamheid in de Afrikaanderwijk is met dit gemiddelde op een schaal van één tot vijf relatief hoog. De samenredzaamheid kan als hoog gezien worden in Blijdorp.

Het helpen van elkaar wanneer het nodig is in de buurt heeft de meest uiteenlopende scores. Noord Kethel of ook wel Schieveen of Zestienhoven heeft de hoogste score met 4,090. Dit houdt in dat de bewoners van deze wijk het helpen van elkaar met een hoge score beoordelen op een schaal van één tot vijf. Het CS-Kwartier scoort het laagste met 3,1, dit houdt in dat er een gemiddelde mate van elkaar helpen is in de buurt. Wanneer er naar zelfredzaamheid gekeken wordt, blijkt dat het CS-Kwartier het hoogste gemiddelde heeft. Dit kan een verklaring zijn dat mensen elkaar in deze buurt minder helpen omdat zij goed in staat zijn om zichzelf te redden.

De laatste variabele is het aanspreken van een respectloos kind. Het hoogste gemiddelde is te vinden in de wijk Terbregge met 4,2. Dit houdt in dat er een hoge mate van aanspreken van een respectloos kind in de wijk is. In tegenstelling tot de wijk Zuidplein waar het laagste gemiddelde is te vinden van 3,3. Wat ook in deze situatie inhoudt dat er sprake is van een gemiddelde mate van aanspreken.

Uit deze gemiddelde vergelijking blijkt dat over het algemeen Rotterdam het niet slecht doet qua veerkracht. In de inleiding werd genoemd dat Rotterdam is begonnen met het programma veerkrachtig BoTu 2028 om de wijken Bospolder en Tussendijken veerkrachtig te maken. Deze wijken laten geen lage of hoge uitschieters zien. Bospolder en Tussendijken scoren iets lager dan gemiddeld in Rotterdam op zelfredzaamheid, samenredzaamheid, het helpen van elkaar in de buurt en het aanspreken van een respectloos kind, maar springen er zeker niet in negatieve zin uit. Zie bijlage 2 voor de scores van de twee wijken en de rest van Rotterdam, voor het

gemak zijn deze twee wijken blauw gemarkeerd. Uit deze analyse blijkt dat Bospolder en Tussendijken het niet slecht doen maar om de wijken meer veerkrachtig te maken, zal er ingezet moeten worden op alle elementen van veerkracht.

4.2 Invloed van persoonskenmerken en hulpbronnen op veerkracht.

Nadat hiervoor de mate van veerkracht van Rotterdamse wijken is beschreven, wordt hier nagegaan in hoeverre de mate veerkracht verband houdt met diverse, in de literatuur genoemde hulpbronnen van mensen die bevorderlijk zouden zijn voor veerkracht.

Tabel 11: Multipele regressie van zelfredzaamheid en samenredzaamheid.

	Zelfredzaamheid			Samenredzaamheid		
	B	Std. Error	Beta	B	Std. Error	Beta
(Constant)	2,382***	,047		1,966***	,050	
Man						
Vrouw	-,008	,012	-,006	,071***	,013	,048
Leeftijd	-,004***	,000	-,107	-,001***	,000	-,035
Gezondheid slecht						
Gezondheid goed	,479***	,016	,326	,286***	,018	,193
Gezondheid uitstekend	,738***	,018	,493	,492***	,020	,324
Inkomen laag						
Inkomen middel	,102***	,019	,051	,139***	,021	,069
Inkomen hoog	,221***	,016	,150	,235***	,017	,157
Opleiding laag						
Opleiding middel	,076***	,017	,048	,083***	,018	,052
Opleiding hoog	,173***	,018	,119	,153***	,019	,105
Cohesie	,041***	,010	,037	,088***	,011	,080
Institutioneel vertrouwen	,164***	,009	,149	,215***	,010	,194
Sociaal netwerk	,035***	,006	,054	,089***	,006	,136
Vrijwilligerswerk nooit						
Vrijwilligerswerk soms	,031	,019	,013	,064**	,021	,027
Vrijwilligerswerk vaak	,013	,016	,007	,022	,017	,011
		R ² : 0,352			R ² : 0,262	

De tabel hierboven laat het verband zien tussen de persoonskenmerken en hulpbronnen met zelf- en samenredzaamheid. In de tabel is de B de richtingscoëfficiënt. Dit houdt in dat de cijfers onder de B de toe- of afname van de contante weergegeven wanneer een persoon voldoet aan de variabele die links in de tabel staat. De variabelen waar geen cijfers achter staan zijn de referentievariabelen. Dit betekent dat de variabele(en) eronder worden afgewogen tegenover de referentievariabele. Bij het geslacht is bijvoorbeeld ‘man’ de referentievariabele. Bij ‘vrouw’ staat er bij samenredzaamheid 0,071. Dit betekent dat het zijn van een vrouw een toename heeft van 0,071 op samenredzaamheid. De standaard Error is de standaarddeviatie van de variabelen. De Beta laat het relatieve belang van de verschillende onafhankelijke variabelen zien. De R² laat de totale verklarende factor van de alle onafhankelijke variabelen zien op de afhankelijke variabele. De persoonskenmerken en hulpbronnen die weergegeven zijn in bovenstaande tabel

verklaren voor 35,2% de variantie in de mate zelfredzaamheid. Voor de samenredzaamheid verklaren de persoonskenmerken en hulpbronnen 26,2% van de variantie. Bij de zelfredzaamheid is te zien dat er geen verschil is tussen mannen en vrouwen. Bij samenredzaamheid is te zien dat mannen (= referentie) minder scoren op samenredzaamheid dan vrouwen. Ook de leeftijd van respondenten hangt significant samen met mate van zowel de zelf- en samenredzaamheid af. De mate van zelfredzaamheid van respondenten neemt met 0,004 (op een schaal van 1 tot 5) af voor ieder jaar dat ze ouder worden. Bij samenredzaamheid is dat iets minder (0,001 per ouder wordend jaar). Verder hangt de gezondheid van mensen sterk positief samen met de mate van zowel zelf- als samenredzaamheid. Voor beide vormen van redzaamheid geldt dat respondenten met een goede, en zeker degenen met een zeer goede tot uitstekende gezondheid, significant hoger scoren dan degenen met een matige tot slechte gezondheid (= referentie). De volgende twee indicatoren in de tabel slaan op de sociaaleconomische status van respondenten, gemeten naar hun inkomens- en opleidingsniveau. Ook deze twee respondentkenmerken hangen significant samen met hun zelf- en samenredzaamheid. Middeninkomens en zeker respondenten met een hoog inkomen zijn in sterkere mate zowel zelf- als samenredzaam dan degenen met een laag inkomen (= referentie). Hetzelfde geldt in grote lijnen voor respondenten met een middelbare en hogere opleiding vergeleken met degenen met een lager opleidingsniveau. Het inkomen speelt een rol bij de mate van zelf- en samenredzaamheid.

De tot dusver besproken items in tabel 11 betreffen persoonlijke kenmerken van respondenten en hoe zij samenhangen met de mate van zelf- en samenredzaamheid. De daarop volgende items betreffen collectieve hulpbronnen die volgens de literatuur positief samenhangen met diverse vormen van veerkracht. Bij alle hulpbronnen is een positief verband te zien. Cohesie, institutioneel vertrouwen en het sociale netwerk zijn gemeten met zgn. 5-puntsschalen, dat wil zeggen met 1 als laagst en 5 als hoogst mogelijk score. Hoe positiever mensen in de buurt de cohesie beoordelen, hoe meer er sprake is van zelfredzaamheid. Bij samenredzaamheid is dit positieve verband met ervaren cohesie in de buurt nog sterker. Met ieder punt dat respondenten de cohesie in de buurt positiever beoordelen, neemt hun zelfredzaamheid toe met 0,041. Bij samenredzaamheid zien we dat de score 0,88 hoger ligt met ieder punt dat respondenten de cohesie in de buurt positiever beoordelen. Wanneer mensen beoordelen dat de cohesie in de buurt laag is, hebben zij een score van 2. Dit betekent dat hun zelfredzaamheid $2,382 + (0,041 * 2) = 2,464$. Wanneer mensen het helemaal eens zijn met dat er cohesie in de buurt is, hebben zij een score van 5. Dit betekent dat zij een zelfredzaamheid hebben van $2,382 + (0,041 * 5) = 2,587$. Dit geldt ook voor het institutioneel vertrouwen en het sociale netwerk dat mensen hebben. Bij institutioneel vertrouwen is het uitgangspunt 0,164 en bij sociaal netwerk 0,035 bij zelfredzaamheid en bij samenredzaamheid is het uitgangspunt voor institutioneel vertrouwen 0,215 en bij sociaal netwerk 0,089. Het institutioneel vertrouwen en het sociale netwerk van mensen heeft een sterker verband met samenredzaamheid dan met zelfredzaamheid.

Bij vrijwilligerswerk is te zien dat er weinig verband is met zowel zelf- als samenredzaamheid. De enige uitzondering is dat mensen die weinig vrijwilligerswerk doen significant hoger scoren qua samenredzaamheid dan degenen die geen vrijwilligerswerk doen (=referentie). Dit is echter ook geen heel sterk verband.

Tabel 12: multiële regressie voor het helpen van elkaar in de buurt en het aanspreken van een respectloos kind.

	Helpen van elkaar in de buurt			Aanspreken respectloos kind		
	B	Std. Error	Beta	B	Std. Error	Beta
(Constant)	,471***	,053		2,560***	,070	
Man						
Vrouw	,025	,013	,015	-,040*	,018	-,023
Leeftijd	,000	,000	,010	,002***	,001	,044
Gezondheid slecht						
Gezondheid goed	,071***	,018	,043	,011	,025	,006
Gezondheid uitstekend	,038	,021	,023	,085**	,028	,047
Inkomen laag						
Inkomen middel	,053*	,022	,023	,058*	,029	,024
Inkomen hoog	,023	,018	,014	,166***	,024	,093
Opleiding laag						
Opleiding middel	,018	,019	,010	,039	,025	,020
Opleiding hoog	,037	,020	,023	-,084**	,027	-,048
Cohesie	,731***	,011	,580	,225***	,015	,168
Institutioneel vertrouwen	,106***	,011	,086	-,014	,014	-,010
Sociaal netwerk	,067***	,006	,089	,095***	,009	,120
Vrijwilligerswerk nooit						
Vrijwilligerswerk soms	,028	,021	,011	,050	,028	,018
Vrijwilligerswerk vaak	-,014	,018	-,007	,070**	,024	,030
		R ² : 0,428			R ² : 0,076	

In tabel 12 is het verband te zien tussen de persoonskenmerken en hulpbronnen met het elkaar helpen in de buurt en het aanspreken van een respectloos kind. Uit de analyse blijkt dat vrouwen er minder naar neigen om een respectloos kind aan te spreken dan mannen (=referentie). Voor het helpen van elkaar is er geen significant verschil te zien tussen het geslacht. Ook leeftijd maakt geen verschil voor de mening van respondenten of mensen elkaar helpen in de buurt. Bij het aanspreken van een respectloos kind heeft leeftijd wel invloed. Hoe ouder je bent hoe meer je een respectloos kind aanspreekt. Wanneer je een leeftijd heb van 60 is het aanspreken van een respectloos kind $2,560 + (0,002 \cdot 60 - 15) = 2,650$. Bij het verband tussen gezondheid van mensen en het helpen van elkaar is te zien dat het hebben van een goede gezondheid positief is ten opzichte van een matige tot slechte gezondheid (=referentie). Het hebben van een zeer goede tot uitstekende gezondheid heeft geen significant verband met elkaar helpen in de buurt ten opzichte van een matige tot slechte gezondheid. Voor het aanspreken van een respectloos kind is dit juist andersom. Het hebben van een goede gezondheid heeft geen verband, maar een uitstekende gezondheid heeft een positief verband met het aanspreken. De sociaal economische status (inkomen en opleiding) laat verschillende verbanden zien. Voor het aanspreken van een respectloos kind heeft zowel een gemiddeld als hoog inkomen een positief verband ten opzichte van een laag inkomen (=referentie). Voor het elkaar helpen in de buurt heeft alleen het hebben van een gemiddelde inkomen een positief verband. Qua opleiding is er echt geen verband te

zien met het helpen van elkaar in de buurt en het aanspreken van een respectloos kind. Behalve bij een hoge opleiding, hier is een negatief verband te zien met het aanspreken van een respectloos kind ten opzichte van een lage opleiding.

In tegenstelling tot de persoonskenmerken is te zien dat de hulpbronnen meer significante verbanden aantonen. Uit de tabel blijkt dat cohesie in de buurt een sterk verband heeft met het helpen van elkaar in de buurt. Bij het aanspreken van een respectloos kind is ook een positief verband te zien met cohesie alleen is deze minder sterk dan bij het helpen van elkaar. Het vertrouwen dat mensen hebben in institutionele instellingen heeft een significant positief verband met elkaar helpen in de buurt. Bij het aanspreken van een respectloos kind is geen verband te zien. Het hebben van een sociaal netwerk in de buurt heeft voor zowel het elkaar helpen als het aanspreken van een respectloos kind een positief verband. Uit de analyse blijkt dat er geen verband is tussen het doen van vrijwilligerswerk en het helpen van elkaar in de buurt. Bij het aanspreken van een respectloos kind is wel een significant verband te zien met vrijwilligerswerk. Het uitvoeren van veel vrijwilligerswerk verhoogt het aanspreken van een respectloos kind ten opzichte van mensen die nooit vrijwilligerswerk doen (=referentie).

Al met al verklaren de persoonskenmerken en hulpbronnen voor 42,8% van de variantie van opvattingen over de mate waarin mensen elkaar helpen in de buurt. Bij het aanspreken van een respectloos kind verklaren de in de tabel opgenomen persoonskenmerken en de hulpbronnen maar 7,6% van de variantie.

Uit de bovenstaande analyses blijkt dat het beschikken over geselecteerde persoonskenmerken en de aanwezigheid van hulpbronnen in de buurt bijdraagt aan een sterkere mate van veerkracht. De verschillende redzaamheden vormen samen de mate van veerkracht. Er is te zien dat de invloed van de persoonskenmerken en hulpbronnen niet hetzelfde is bij alle indicatoren. Cohesie toont bijvoorbeeld een sterk verband met de indicatoren van community redzaamheid, terwijl dit bij zelf- en samenredzaamheid een stuk minder is. Het tegenovergestelde is te zien bij de gezondheid van mensen. Dit heeft een sterk verband met zelf-en samenredzaamheid maar is van minder of geen invloed op de indicatoren voor community redzaamheid. Over het algemeen kan geconcludeerd worden dat een betere (goede en uitstekende) gezondheid zorgt voor meer veerkracht dan bij degenen met een matige tot slechte gezondheid. Qua inkomen is te zien dat hoe hoger deze wordt hoe meer veerkracht, op het helpen van elkaar na. Hoe hoger de opleiding hoe meer zelf- en samenredzaamheid mensen kunnen tonen in vergelijking tot mensen met een lage opleiding. Voor het aanspreken van een respectloos kind is het hebben van een hoog opleidingsniveau juist negatief. Cohesie en het hebben van een sociaal netwerk laten voor alle indicatoren van veerkracht een positief verband zien. Hetzelfde geldt voor institutioneel vertrouwen, behalve bij het aanspreken van een respectloos kind. Het doen van vrijwilligerswerk heeft bijna geen invloed op de mate van veerkracht.

5. Conclusie en discussie

Om antwoord te kunnen geven op de hoofdvraag *Wat is de mate van sociale veerkracht van Rotterdamse buurten waaronder Bospolder-Tussendijken en wat is het verband met de hulpbronnen van bewoners?* moet er eerst antwoord gegeven worden op de deelvragen.

Voor het beantwoorden van de eerste deelvraag (Hoe kan veerkracht worden gemeten?) is in het theoretisch kader een breed beeld geschetst wat veerkracht inhoudt. Veerkracht kijkt naar de mate waarin een gemeenschap in staat is om zichzelf aan te passen of te herstellen aan een stresscomponent. Dit kan zowel preventief als reactief zijn, of een combinatie van beide. Voor dit onderzoek is de operationalisering van veerkracht gebaseerd op het onderzoek van het PON (2018). Zij stellen dat veerkracht bestaat uit zelfredzaamheid, samenredzaamheid en community redzaamheid. De indicatoren zijn vergeleken met het Wijkprofiel, de onderzoeksmethode van de gemeente Rotterdam om de stand van zaken in kaart te brengen.

Om veerkrachtig te zijn, is het van belang dat er verschillende hulpbronnen in de wijk aanwezig zijn. In het theoretisch kader is er een groot scala aan hulpbronnen benoemd. Gevolgd door verschillende empirische onderzoeken die uitgevoerd zijn om veerkracht te meten. Op basis van deze onderzoeken is er een selectie gemaakt voor dit onderzoek. De persoonskenmerken die meegenomen zijn in dit onderzoek zijn: geslacht, leeftijd, gezondheid en de sociaal economische status. Deze status is opgedeeld in het netto inkomen van mensen en het hoogst behaalde opleidingsniveau. De hulpbronnen bestaan uit; de sociale cohesie in de buurt, het vertrouwen dat mensen hebben in institutionele instellingen, het sociale netwerk tussen buurtgenoten en hoeveel vrijwilligerswerk mensen doen.

De tweede deelvraag (Wat is de mate van veerkracht in de Rotterdamse wijken, waaronder Bospolder-Tussendijken?) kijkt naar de mate van veerkracht in de 71 Rotterdamse wijken, waaronder Bospolder-Tussendijken. Uit de gemiddelde vergelijking blijkt dat het gemiddelde op de indicatoren voor veerkracht gemiddeld is. Wanneer er naar verschillende wijken gekeken wordt, is te zien dat de meeste van de wijken hier ook gemiddeld scoren, maar niet lager dan dat. Hieruit blijkt dat Rotterdam het qua veerkracht niet slecht doet. Het citaat van Aboutaleb aan het begin van deze scriptie klopt, de stad kan wel tegen een stootje. Toch is het belangrijk om te werken aan het verbeteren van de veerkracht in de wijken met het oog op de snel veranderende wereld. Wanneer wijken naar een hogere mate van veerkracht getild worden, zijn zij nog beter in staat om de veranderingen te trotseren.

Er zijn al een aantal wijken die in goede mate scoren op de indicatoren van veerkracht. Bij zelfredzaamheid is er maar één wijk die een score van vier heeft, dus een goede mate van veerkracht. Hieruit blijkt dat er voor zelfredzaamheid in de Rotterdamse wijken nog een slag te slaan is. Bij samenredzaamheid zijn er zes wijken die een goede score hebben. De samenredzaamheid is dus al beter dan de zelfredzaamheid in Rotterdam, maar ook hier kan aan gewerkt worden. Net als bij zelfredzaamheid is er maar één buurt die een goede score heeft bij het helpen van elkaar in de buurt. Uit de analyse blijkt dat de wijk die de hoogste zelfredzaamheid heeft ook de laagste mate van het helpen van elkaar in de buurt heeft. Andersom is dit niet te zien, in de wijk met de hoogste mate van helpen ligt ook de zelfredzaamheid hoger dan het gemiddelde van Rotterdam. Bij het aanspreken van een respectloos kind zijn er vijf wijken die een goede score hebben. Vier van deze wijken scoren

op de rest van de indicatoren van veerkracht ook hoger dan het Rotterdamse gemiddelde. Voor de Wijken Bospolder en Tussendijken geldt dat zij het iets slechter doen dan het gemiddelde van Rotterdam. Het is echter niet zo dat zij op de mate van de redzaamheden het slecht doen.

Deelvraag 3 (Wat is het verband tussen de mate van veerkracht en de hulpbronnen van bewoners?) betreft het verband tussen de mate van veerkracht en de beschikbare hulpbronnen van bewoners. Hiervoor is een multiële lineaire regressie uitgevoerd waarin op individueel niveau is gekeken in hoeverre de mate van veerkracht samenhangt met de persoonskenmerken en collectieve hulpbronnen van burgers. De in de modellen opgenomen indicatoren blijken verschillen in de mate van veerkracht goed te verklaren. Voor zelfredzaamheid is de verklaarde variantie van de persoonskenmerken en de hulpbronnen 35,2%. Voor samenredzaamheid is dat 26,2% en voor het elkaar helpen in de buurt, onderdeel van community redzaamheid, 42,8%. Alleen bij het aanspreken van een respectloos kind (ook onderdeel van community redzaamheid) verklaren de in het model opgenomen persoonskenmerken en collectieve hulpbronnen de verschillen in uitkomsten in mindere mate (7,6%). Hieruit kan geconcludeerd worden dat er bij de eerste drie vormen van veerkracht een sterk verband is met de in het model opgenomen persoonskenmerken en hulpbronnen, maar dat dat bij de laatste vorm (aanspreken van een respectloos kind) beduidend minder is.

De persoonskenmerken en hulpbronnen laten verschillende verbanden zien met de verschillende soorten van redzaamheid. Bij het geslacht is te zien dat dit geen verband heeft met zelfredzaamheid en het helpen van elkaar in de buurt, maar in het geval van samenredzaamheid scoren vrouwen hoger dan mannen. Bij het aanspreken van een respectloos kind is dit anders. Vrouwen doen dit minder vaak dan mannen. Leeftijd speelt bij zelf- en samenredzaamheid een negatieve rol, terwijl het bij het aanspreken van een respectloos kind een positief verband laat zien. Bij het ouder worden van mensen neemt dus de mate van zelf- en samenredzaamheid af en neemt een deel van community redzaamheid toe. Uit de analyse blijkt dat een goede tot uitstekende gezondheid sterk positief samenhangt met zelf- en samenredzaamheid, terwijl dit verband met de twee indicatoren van community redzaamheid een stuk minder is en niet altijd significant. Het gemiddelde netto inkomen van een gezin laat over het algemeen een positief verband zien met alle indicatoren van veerkracht: hoe hoger het inkomen, hoe meer veerkracht. De enige uitzondering is een hoog inkomen en het helpen van elkaar in de buurt. Hier is geen sprake van een significant verband. Het hoogst behaalde opleidingsniveau laat ook zien dat hoe hoger het opleidingsniveau hoe meer sprake er is van zelf- en samenredzaamheid. Dit geldt niet bij de indicatoren voor community redzaamheid. Hier heeft alleen een hoge opleiding een significant negatief verband met het aanspreken van een respectloos kind. De sociaal economische status van mensen laat dus verschillende verbanden zien. Voor zelf- en samenredzaamheid is een goede sociaal economische status van belang, terwijl dit bij community redzaamheid veel minder van belang is.

De hulpbronnen voor veerkracht laten ook interessante verbanden zien. Cohesie heeft een sterk positief verband met het helpen van elkaar in buurt. Bij de andere indicatoren voor veerkracht is dit aanzienlijk lager. Hoe meer mensen vertrouwen hebben in institutionele instellingen hoe meer de zelf-, samenredzaamheid en het helpen van elkaar toeneemt. Er is geen sprake van een significant verband tussen dit vertrouwen en het aanspreken van een respectloos

kind. Bij het sociale netwerk van mensen is te zien dat dit overal een positief verband heeft. Bij zelfredzaamheid is dit het laagst, dit lijkt een logisch gevolg omdat om jezelf te redden je niet per se anderen nodig hebt. Het is echter zo dat het sociaal netwerk van mensen ook niet een heel sterk verband heeft met samenredzaamheid en het helpen van elkaar in de buurt, terwijl het logisch zou zijn als dit een sterker verband zou hebben, gezien het belang van het hebben van een sociaal netwerk om *bonding* en *bridging* te realiseren. De laatste hulpbron is vrijwilligerswerk, deze hulpbron laat maar twee significante verbanden zien. Het af en toe doen van vrijwilligerswerk heeft een positief verband met samenredzaamheid en vaak vrijwilligerswerk uitvoeren heeft een positief verband met het aanspreken van een respectloos kind. Hieruit kan geconcludeerd worden dat dit deel (vrijwilligerswerk) van participatie weinig van invloed is op de veerkracht in de wijk.

Uit de beantwoording van de deelvragen vloeit het antwoord op de hoofdvraag *Wat is de mate van sociale veerkracht van Rotterdamse buurten waaronder Bospolder-Tussendijken en wat is het verband met de hulpbronnen van bewoners?* Op basis van de operationalisering van veerkracht in de verschillende soorten redzaamheden en de persoonskenmerken en hulpbronnen die hierbij een rol spelen, kan geconcludeerd worden dat Rotterdam het niet slecht doet. Op een schaal van één op vijf kan geconcludeerd worden het gemiddelde in Rotterdam gematigd is. Er is geen wijk die als slecht bestempeld kan worden. Wanneer er naar de wijken van Bospolder en Tussendijken gekeken wordt, is te zien dat zij het iets slechter doen dan het gemiddelde van Rotterdam. Uit de analyse blijkt dat deze wijken echter niet als slecht bestempeld kunnen worden. Toch heeft de stad nog een hoop werk te verzetten om in alle wijken een goede mate van veerkracht te creëren. Uit dit onderzoek kan de gemeente en samenwerkingspartners halen op welke hulpbronnen zij kunnen inzetten om de soorten redzaamheden omhoog te krijgen.

Discussie

Een onderdeel van veerkracht is een stresscomponent, in dit onderzoek was het niet mogelijk om dit mee te nemen. Het onderzoek adviseert daarom om een vervolgonderzoek te doen wanneer de coronagolf voorbij is. Er kan dan een vergelijk gemaakt worden tussen deze meting en de meting na de coronacrisis. Dit zal een beter beeld geven van hoe veerkrachtig Rotterdam is. Desalniettemin heeft dit onderzoek bijgedragen aan de discussie hoe veerkracht gemeten dient te worden. Door het in beeld brengen van verschillende onderzoeken en deze aan elkaar te koppelen is er een duidelijker beeld ontstaan hoe veerkracht te operationaliseren is en welke persoonskenmerken en hulpbronnen bijdragen aan een veerkracht.

Daarnaast is de data verkregen uit het Wijkprofiel van Rotterdam. Dit is een enquête die de sociale-, fysieke- en veiligheidsstatus in kaart brengt. Dit is dus geen enquête die zich specifiek op veerkracht heeft gericht. Dit is ook terug te zien in de verklarende factoren van de multiële regressie analyses. De meegenomen persoonskenmerken en hulpbronnen verklaren maar een deel van de redzaamheden. Om een nog beter beeld te krijgen van veerkracht kan er een meetinstrument ontwikkeld worden dat zich specifiek richt op veerkracht. Hiermee kan er nog meer informatie verkregen worden en meer hulpbronnen worden meegenomen die in het theoretisch kader genoemd worden, die in dit onderzoek niet mogelijk waren om mee te nemen. Het positieve van het gebruik van deze data set is het hoge aantal respondenten. Dit hoge aantal heeft ervoor gezorgd dat het mogelijk is om voor de hele stad significante uitspraken te doen.

In de inleiding wordt geduïd dat het nog niet duidelijk is hoe veerkracht zich onderscheidt van andere begrippen. Dit onderzoek heeft getracht dit onderscheid duidelijker te maken. De definitie van *collective efficacy*, het gezamenlijk in actie komen, en de definitie van samenredzaamheid komen echter sterk met elkaar overeen. Dit onderzoek adviseert om te onderzoeken hoe deze twee zich van elkaar onderscheiden of dat samenredzaamheid hetzelfde is als *collective efficacy*. Daarbij blijkt dat in voorgaande onderzoeken de meting van *collective efficacy* op verschillende manieren plaats gevonden heeft. De wijze waarop Fay-Ramirez, S., E. Antrobus, A.R. Piquero (2015) *collective efficacy* definieert komt sterk overeen met de manier waarop onder andere het PON (2018) en Wickes, R., Britt, C., & Broidy, L. (2017) sociale cohesie definiëren. Het is van belang om hier meer duidelijkheid over te scheppen.

Literatuurlijst

- Aboutaleb, A. (2016). *Rotterdam resilience strategie*. Rotterdam.
- Ada, Serkan, Oya Inci, Serkan. (2010). The Importance of Social Capital in Emergency Management: A Literature Review. *Balikesir University Journal of Social Sciences Institute* 13(24):172–85.
- Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: the Exercise of Control*. New York: Freeman.
- Blanken, M., Dagevos, J., Smeets, R, Smulders, M, Vermeulen, P en K. Vinckx. (2016). *Sociale veerkracht in Brabant*. Tilburg: Het PON/Telos.
- Berkes, F. & Ross, H. (2013). Community Resilience: Toward an Integrated Approach. *Society & Natural Resources*, 26:1, 5-20, DOI: 10.1080/08941920.2012.736605.
- Breton, M. (2001). Neighborhood resiliency. *Journal of Community Practice*, 9 (1), 21-36. doi: 10.1300/J125v09n01_02.
- Buikstra, E., Ross, H., King, C., Baker, P., Hegney, D., & McLachlan, K. (2010). The components of resilience – Perceptions of an Australian rural community. *Journal of Community Psychology*, 38, 975–991. doi:10.1002/jcop.20409.
- Chaskin, R. J. (2008). *Resilience, Community, and Resilient Communities: Conditioning Contexts and Collective Action*. *Child Care in Practice*, 14(1), 65–74.
- Davidson, D.J. (2010). The applicability of the concept of resilience to social systems: Some sources of optimism and nagging doubts. *Society Natural Resources*, 23, 1135–1149. doi:10.1080/08941921003652940
- Doff, W. (2017). *Veerkracht van lokale gemeenschappen: de literatuur op een rij*. Rotterdam: Veldacademie.
- Doff, W. (2019). *Kansen en obstakels voor veerkracht*. Rotterdam: Kenniswerkplaats Leefbare Wijken.
- Fay-Ramirez, S., E. Antrobus, A.R. Piquero (2015) Assessing the effect of the Queensland "Summer of Disasters" on perceptions of collective efficacy. *Social Science Research*, 54, 21-3.
- Gooch, M., Rigano, D., Butler, J., & Cullen, L. (2010). *Developing and refining indicators of community-scale resilience to changing water quality*. Cairns, Australia: Unpublished report prepared for the Marine and Tropical Sciences Research Facility (MTSRF).
- Hawkins, R., Maurer, K. (2010). Bonding, Bridging and Linking: How Social Capital Operated in New Orleans Following Hurricane Katrina. *British Journal of Social Work* 40:1777–93.
- Hall, P. A., & Lamont, M. (2012). *Introduction*. In P. A. Hall & M. Lamont (Eds.), *Social resilience in the neo-liberal era* (pp. 5-52). Cambridge: Cambridge University Press.
- Kaika, M. (2017). ‘Don’t call me resilient again!’: the New Urban Agenda as immunology ... or ... what happens when communities refuse to be vaccinated with ‘smart cities’ and indicators. *Environment & Urbanization*, 29 (1), 89-102. doi: 10.1177/0956247816684763.
- Keck, M & P. Sakdapolrak. (2013). *What is social resilience? Lessons learned and ways forward*. *Erkunde*, 67, 1, 5–19.

- Kimhi, S., & Shamai, M. (2004). Community resilience and the impact of stress: Adult response to Israel's withdrawal from Lebanon. *Journal of community psychology*, 32(4), 439-451.
- Kulig, J.C., Hegney, D., & Edge, D.S. (2010). Community resiliency and rural nursing: Canadian and Australian perspectives. In C.A. Winters & H.J. Lee (Eds.), *Rural nursing: Concepts, theory and practice* (3rd ed.). (pp. 385–400). New York, NY: Springer.
- Kuir-Ayius, D. (2016). *Building community resilience in mine impacted communities: A study on delivery of health systems in Papua New Guinea (Unpublished doctoral dissertation)*. Massey University, Palmerston North, New Zealand.
- Kulig, J.C., Edge, D.S., Townshend, I., Lightfoot, N., & Reimer, W. (2013). Community resiliency: Emerging theoretical insights. *Journal of Community Psychology*, 41, 758–775. doi:10.1002/jcop.21569.
- LaLone, M. B. (2012) Neighbors helping neighbors: An examination of the social capital mobilization process for community resilience to environmental disasters. *Journal of Applied Social Science*, 6(2), 209-237.
- Maclea, K., Cuthill, M., & Ross, H. (2014). Six attributes of social resilience. *Journal of Environmental Planning and Management*, 57, 144–156. doi:10.1080/09640568.2013.763774.
- Magis, K. (2010). Community Resilience: An Indicator of Social Sustainability. *Society & Natural Resources*, 23(5), 401–416.
- Matarrita-Cascante, D., & Trejos, B. (2013). Community resilience in changing resource dependent communities: A comparative case study. *Environment and Planning*, 45, 1387–1402. doi:10.1068/a45361.
- Matarrita-Cascante, D., Trejos, B., Qin, H., Joo, D., & Debner, S. (2017). *Conceptualizing community resilience: Revisiting conceptual distinctions*. *Community Development*, 48(1), 105–123.
- Mulligan, M., Steele, W., Rickards, L., & Fünfgeld, H. (2016). *Keywords in planning: What do we mean by 'community resilience'?* *International Planning Studies*, 21(4), 348-361.
- Norris, F., Pfefferbaum, B., Wyche, K., & Pfefferbaum, R. (2008). Community resilience as a metaphor, theory, set of capacities, and strategy for disaster readiness. *American Journal of Community Psychology*, 41, 127–150. doi:10.1007/s10464-007-9156-6.
- Pinus, T., Williams, A., Vogel, S., Field, A. (2004) The development and testing of the depression, anxiety, and positive outlook scale (DAPOS). *Pain, volume 109- issues 1-2*.
- Platts-Fowler, D., & Robinson, D. (2016). *Community resilience: A policy tool for local government?* *Local Government Studies*, 42(5), 762-784.
- PON. (2018) *sociale veerkracht monitor 2018*. Tilburg: Het PON/Telos.
- Sampson, R., Raudenbush, S., Earls, F. (1997). *Neighborhoods and violent crime: a multilevel study of collective efficacy*. *Science* 277 (5328), 918–924.
- Schuyt, C. M. J. (1987). *Filosofie van de sociale wetenschappen*. Leiden: Nijhoff .

- Tonkens, E. & M. de Wilde (red.) (2013). *Als meedoen pijn doet. Affectief. burgerschap in de wijk*. Amsterdam: Van Gennep.
- Wickes, R., Britt, C., & Broidy, L. (2017) The resilience of neighborhood social processes: A case study of the 2011 Brisbane flood. *Social Science Research*, 62, 96-119.
- Wijkprofiel. (2020). <https://wijkprofiel.rotterdam.nl/nl/2020/rotterdam>.
- Wilson, G. A. (2012). *Community resilience, globalization, and transitional pathways of decision-making*. *Geoforum*, 43(6), 1218-1231.

Bijlage 1

Indicator	Subindicator	Operationalisering gebaseerd op	Vraag	Antwoordmogelijkheden	Totstandkoming score	
Veerkracht	Zelfredzaamheid	GGD gezondheidsmonitor volwassenen	Ik heb weinig controle over de dingen die me overkomen. Sommige van mijn problemen kan ik niet oplossen. Ik kan ongeveer alles oek ik in 'n zinnes erop gezet heb. Er is weinig dat ik kan doen om belangrijke dingen in mijn leven te veranderen. Ik voel me vaak hulpeloos bij het omgaan met de problemen van het leven. Soms voel ik dat ik een speelfaas van het leven ben. Wat er in de toekomst met me gebeurt, hangt voor het grootste deel van mezelf af. Ik heb het gevoel dat ik een richting en een doel heb in mijn leven. Mijn dagelijkse activiteiten lijken mij vaak onbelangrijk. Ik geest ervan om plannen te maken en uit te voeren	Helemaal eens, Eens, Niet eens/niet oneens, Oneens, Helemaal oneens	Gemiddelde score op de stellingen (negatieve stellingen vooral omgepoold)	
	Samenredzaamheid	GGD gezondheidsmonitor volwassenen	Er is altijd wel iemand in mijn omgeving bij wie ik met mijn dagelijkse problemen terecht kan. Er zijn genoeg mensen op wie ik in geval van noodgeval kan terugvallen. Ik heb veel mensen op wie ik volledig kan vertrouwen. Vaak voel ik me in de steek gelaten. Wanneer ik daar behoefte aan heb, kan ik altijd bij mijn vrienden terecht. Er zijn voldoende mensen met wie ik me nauw verbonden voel. Ik mis een echt goede vriend of vriendin. Ik ervaar een leegte om mij heen. Ik mis gezelligheid om mij heen. Ik vind mijn kring van kennissen te beperkt	Helemaal eens, Eens, Niet eens/niet oneens, Oneens, Helemaal oneens	Gemiddelde score op de stellingen (negatieve stellingen vooral omgepoold)	
	Community redzaamheid	Monitor sociale veerkracht 2017	Kunt u voor de volgende veranderingen in uw omgeving aangeven of u daar met uw medebewoners een oplossing voor zult vinden? Er komen ineens veel panden leeg te staan. Er is door een nieuwe speelfaas plaatsing veel overlast van hangjongeren. De buurt wordt door de gemeente gevraagd zelf voor het onderhoud van groen te zorgen. Er is een nieuwe weg aangelegd waar veel te hard wordt gereden	Ja, Nee, Weet niet	Percentages 0/4 'ja', 1/4 'ja', 2/4 'ja', 3/4 'ja', 4/4 'ja'	
Persoonskenmerken	Geslacht	GFK achtergrondindicatoren	Geslacht	Man, Vrouw		
	Leeftijd	GFK achtergrondindicatoren	Leeftijd	Leeftijd in jaren		
	Opleidingsniveau	GFK achtergrondindicatoren	Opleiding voltooid	Laag, Midden, Hoog		
	Huishoudgrootte	GFK achtergrondindicatoren	Huishoudgrootte	Aantal personen		
	Huishoudsamenstelling	GFK achtergrondindicatoren	Samenstelling huishouden	Alleenstaand <34 jaar, Alleenstaand 35+ jaar, Gezin zonder kinderen <34 jaar, Gezin zonder kinderen 35+ jaar, Gezin, uitsluitend kinderen <12 jaar, Gezin, uitsluitend kinderen 13-17 jaar, Gezin, kinderen 0-5 jaar en 6-12 jaar, Gezin, kinderen 0-5 jaar en 13-17 jaar, Gezin, kinderen 6-12 jaar en 13-17 jaar, Gezin, kinderen in alle genoemde leeftijdscategorieën		
	Bruto jaarinkomen	GFK achtergrondindicatoren	Bruto jaarinkomen	Minimum, Beneden modaal, Bijna modaal, Modaal, Tussen 1 en 2 keer modaal, Twee keer modaal, Meer dan twee keer modaal, Weet ik niet/wil ik niet zeggen		
Persoonlijke hulpbronnen	Vertrouwen	Maatschappelijk vertrouwen	CBS Sociale Meefat	Hoeverveel vertrouwen heeft u in het lger, de rechters, de pers, de politie, ombudsen, grote bedrijven?	Heel veel vertrouwen, Tamelijk veel vertrouwen, Niet zo veel vertrouwen, Helemaal geen vertrouwen	Samengestelde maat op basis van CBS Sociale Meefat
		Politiek vertrouwen	CBS Sociale Meefat	Hoeverveel vertrouwen heeft u in de tweede kamer?	Heel veel vertrouwen, Tamelijk veel vertrouwen, Niet zo veel vertrouwen, Helemaal geen vertrouwen	Percentage heel veel of tamelijk veel vertrouwen
		Totaal vertrouwen	CBS Sociale Meefat	Vindt u over het algemeen dat de meeste mensen wel te vertrouwen zijn of vindt u dat men niet voorzichtig genoeg kan zijn in de omgang met mensen?	Meeste mensen zijn wel te vertrouwen, Men kan niet voorzichtig genoeg zijn	Percentage 'Meeste mensen zijn wel te vertrouwen'
	Identiteit	Binding wijk	PON onderzoek 'Het wel en wee van Brabanders' 2016	In hoeverre voelt u zich verbonden met uw buurt/wijk?	Niet verbonden, Een beetje verbonden, Redelijk verbonden, Sterk verbonden, Weet niet/geen mening	Percentage Redelijk verbonden + Sterk verbonden
		Binding woonplaats	PON onderzoek 'Het wel en wee van Brabanders' 2016	In hoeverre voelt u zich verbonden met uw woonplaats?	Niet verbonden, Een beetje verbonden, Redelijk verbonden, Sterk verbonden, Weet niet/geen mening	Percentage Redelijk verbonden + Sterk verbonden
		Binding provincie Noord-Brabant	PON onderzoek 'Het wel en wee van Brabanders' 2016	In hoeverre voelt u zich verbonden met de provincie Noord-Brabant?	Niet verbonden, Een beetje verbonden, Redelijk verbonden, Sterk verbonden, Weet niet/geen mening	Percentage Redelijk verbonden + Sterk verbonden
		Binding Nederland	PON onderzoek 'Het wel en wee van Brabanders' 2016	In hoeverre voelt u zich verbonden met Nederland?	Niet verbonden, Een beetje verbonden, Redelijk verbonden, Sterk verbonden, Weet niet/geen mening	Percentage Redelijk verbonden + Sterk verbonden
	Veranderingsbereidheid	Veranderingsbereidheid	PON Veerkrachtmeting 2015	Veranderingen in de samenleving gaan mij te snel, ik houd me vaak vast aan het vertrouwde, ik heb moeite met nieuwe situaties	Helemaal eens, Eens, Niet eens/niet oneens, Oneens, Helemaal oneens	Gemiddelde score op de stellingen
	Digitale vaardigheden	Online vaardigheden	GGD gezondheidsmonitor volwassenen	Kunt u zich aangeven hoe vaak u zich bezig houdt met onderstaande online activiteiten? Informatie opzoeken op het internet, medisch advies vragen, producten of productinformatie opzoeken of vergelijken op het internet, aankopen doen via internet, internetbankieren, Ebooks downloaden	Dagelijks, Wekelijks, Maandelijks, Minder vaak, Nooit	Aantal online activiteiten dat men dagelijks of wekelijks doet
		Online sociaal gedrag	GGD gezondheidsmonitor volwassenen	Kunt u zich aangeven hoe vaak u zich bezig houdt met onderstaande online activiteiten? Email, sociale media lezen en bekijken, zelf berichten foto's en/of filmpjes plaatsen via sociale media, chatten videobellen of berichten sturen via whatsapp skype facetime etc. dating websites, deelnemen aan fora en internet communities	Dagelijks, Wekelijks, Maandelijks, Minder vaak, Nooit	Aantal online activiteiten dat men dagelijks of wekelijks doet
	Actieradius	Mobiliteitscore	Monitor Sociale Veerkracht 2016	Hoe vaak maakt u gebruik van de volgende vervoersmiddelen? Auto, fiets, trein, bus	Dagelijks, Wekelijks, Maandelijks, Minder vaak, Nooit	Gemiddelde score op de stellingen
		Niet verplaatsers	Monitor Sociale Veerkracht 2016	Hoe vaak maakt u gebruik van de volgende vervoersmiddelen? Auto, fiets, trein, bus	Dagelijks, Wekelijks, Maandelijks, Minder vaak, Nooit	Percentage dat nooit gebruikt maakt van een van de vier genoemde vervoersmiddelen

Indicator	Subindicator	Operationalisering gebaseerd op	Vraag	Antwoordmogelijkheden	Totstandkoming score	
Persoonlijke hulpbronnen	Mentale en fysieke gezondheid	Positieve gebeurtenissen	Monitor Sociale Veerkracht 2016 + GGD Gezondheidsmonitor volwassenen	Heeft u de afgelopen 12 maanden één of meerdere van de volgende situaties meegemaakt? Een kind gekregen, verhuisd naar een andere stad of dorp, een nieuwe baan gekregen, samen gaan wonen, getrouwd of geregistreerd partnerschap aangegaan, met pensioen gegaan, studie afgerond, promotie gemaakt, een huis gekocht, geen van bovenstaande	Ja, Nee	Percentage dat de situatie mee heeft gemaakt
		Negatieve gebeurtenissen	GGD gezondheidsmonitor volwassenen	Heeft u de afgelopen 12 maanden één of meerdere van de volgende situaties meegemaakt? Slachtoffer geweest van fysiek geweld, werkloos gemaakt, gediscrimineerd geweest, gescheiden/relatie beëindigd, ernstige gezondheidsproblemen gehad, een verkeersongeluk gehad, erg ongelukkig geweest, een dierbare verloren, overgenomen geweest/burn-out gehad, gepist geweest, slachtoffer geweest van intimidatie of bedreiging, reizenzaam geweest, moete gehad om financieel rond te komen, serieuze gedachten gehad om een einde aan het leven te maken, geen van bovenstaande	Ja, Nee	Percentage dat de situatie mee heeft gemaakt
		Gezondheid	GGD gezondheidsmonitor volwassenen	Hoe is over het algemeen uw gezondheid?	Zeer goed, Goed, Goet wel, Slecht, Zeer slecht	Percentage zeer goed of goed
	GGD gezondheidsmonitor volwassenen	In welke mate bent u de afgelopen 6 maanden vanwege gezondheidsproblemen beperkt in uw dagelijkse activiteiten?	Eerstig beperkt, Wel beperkt maar niet ernstig, Helemaal niet beperkt	Percentage ernstig beperkt		
	GGD gezondheidsmonitor volwassenen	Hoe gelukkig bent u, alles bijeen genomen?	Heel gelukkig, Tamelijk gelukkig, Niet zo gelukkig, Helemaal niet	Percentage heel gelukkig of tamelijk gelukkig		
	Sociale hulpbronnen	Participatie (maatschappelijke participatie, meedelen)	Mantelzorg verleend	Monitor Sociale Participatie 2014	Hoeverveel uur besteedt u gemiddeld per week aan zorg aan een hulpbehoevende naaste (mantelzorg)?	Aantal uren
Burenhulp verleend			Monitor Sociale Participatie 2014	Hoeverveel uur besteedt u gemiddeld per week aan hulp aan burens?	Aantal uren	Gegaven antwoord in uren -> Gemiddeld aantal uren voor aantal uur > 0
Vrijwilligerswerk gedaan			Monitor Sociale Participatie 2014	Hoeverveel uur besteedt u gemiddeld per week aan vrijwilligerswerk?	Aantal uren	Gegaven antwoord in uren -> Gemiddeld aantal uren voor aantal uur > 0
Mantelzorg verleend			Monitor Sociale Participatie 2014	Hoeverveel uur besteedt u gemiddeld per week aan zorg aan een hulpbehoevende naaste (mantelzorg)?	-	Percentage dat meer dan 0 uur per week aan zorg aan een hulpbehoevende naaste besteedt
Burenhulp verleend			Monitor Sociale Participatie 2014	Hoeverveel uur besteedt u gemiddeld per week aan hulp aan burens?	-	Percentage dat meer dan 0 uur per week aan hulp aan burens besteedt
Vrijwilligerswerk gedaan			Monitor Sociale Participatie 2014	Hoeverveel uur besteedt u gemiddeld per week aan vrijwilligerswerk?	-	Percentage dat meer dan 0 uur per week aan vrijwilligerswerk besteedt
Participatie (maatschappelijk initiatief, zelf doen)		Lid gezelligheidsvereniging	Monitor Sociale Participatie 2014	Van welk van de onderstaande verenigingen of maatschappelijke organisaties bent u lid? Sportvereniging, sport-schoon/fitnesscentrum, muziekvereniging, zangvereniging/koor, toneelvereniging/cabaretgroep, jeugdvereniging, gezelligheidsvereniging of club, Hobbyclub	Ja, Nee	Percentage dat lid is van een of meerdere gezelligheidsverenigingen
		Lid maatschappelijk geïntegreerde vereniging	Monitor Sociale Participatie 2014	Van welk van de onderstaande verenigingen of maatschappelijke organisaties bent u lid? Patienten- of cliëntenvereniging, belangvereniging, coöperatie, vakbond/bedrijfsorganisatie/beroepsorganisatie, organisatie voor ideale doeleinden, kerkelijke of levensbeschouwelijke organisatie, wijkrad/buurtraad, politieke partij	Ja, Nee	Percentage dat lid is van een of meerdere maatschappelijk geïntegreerde verenigingen
		Oeen lid	Monitor Sociale Participatie 2014	Van welk van de onderstaande verenigingen of maatschappelijke organisaties bent u lid?	Ik ben geen lid van een club, vereniging of maatschappelijke organisatie	Percentage dat niet lid is van een vereniging of organisatie
		Mening kenbaar gemaakt	Monitor Sociale Participatie 2014	Heeft u in de afgelopen 12 maanden uw mening kenbaar gemaakt aan de gemeente over een bepaald onderwerp?	Ja, Nee	Percentage
		Participatie beleidsparticipatie, meedelen)	Monitor Sociale Participatie 2014	Heeft u zich in de afgelopen 12 maanden ingezet voor uw leefomgeving of zou u dit willen gaan doen?	Ja ik ben een van de initiatiefnemers, Ja ik heb mijn hulp aangeboden of ja ik heb mijn sluit niet uit dat ik dit in de toekomst wel ga doen, Nee ik doe dit nog niet maar ik wil het wel gaan doen	Percentage ja ik ben een van de initiatiefnemers of ja ik heb mijn hulp aangeboden of ja ik heb mijn sluit niet uit dat ik dit in de toekomst wel ga doen, Nee ik doe dit nog niet maar ik wil het wel gaan doen
		Ontvangen mantelzorg	GGD gezondheidsmonitor volwassenen	Heeft u zelf in de afgelopen 12 maanden mantelzorg ontvangen?	Ja gemiddeld ... uur per week, Nee	Percentage wel/niet mantelzorg ontvangen en gemiddeld aantal uur ontvangen
Omgevingshulpbronnen	Cohesie (buurt)	Cohesie in de buurt	GGD gezondheidsmonitor volwassenen	Mijn buurtbewoners staan altijd voor elkaar klaar. Mensen kennen elkaar in deze buurt nauwelijks. De mensen in deze buurt gaan op een prettige manier met elkaar om. Er zijn weinig mensen in de buurt die aan buurtactiviteiten willen deelnemen	Helemaal eens, Eens, Niet eens/niet oneens, Oneens, Helemaal oneens	Gemiddelde score op de stellingen (negatieve stellingen vooral omgepoold)
		Voorzieningsstructuur	Monitor Sociale Veerkracht 2016	Voorzieningen die aanwezig moeten zijn. Voorzieningen die relevant maar niet perse nodig zijn, Voorzieningen die niet noodzakelijk zijn, Voorzieningen totaal	-	Percentage aanwezige voorzieningen in elke categorie
	Mobiliteit	Verplaatsingen	Monitor Sociale Veerkracht 2016	Verplaatsingen t.b.v. werk, school, winkelen, recreatie/sport, visitie, overig en totaal	-	Verplaatsingen in kilometers per persoon per dag
		Aandeel nietverplaatsers	Monitor Sociale Veerkracht 2016	Aandeel nietverplaatsers	-	Percentage nietverplaatsers
Waarvalt en welzijn (MDI)	Multiple Deprivation Index	Monitor Sociale Veerkracht 2016	Meerjarige relaties, relaties op de baan, gezondheid, huisvesting, inkomen, veiligheid, werk, woonomgeving, opleiding en totaal	-	Scoren op MDI per onderdeel en totaal	

Bijlage 2

Wijk	Helpen in de			
	zelfredzaam	samenredzaam	buurt	Aanspreken kind
Strand en duin	3,8657	4,0244	3,9213	4,0361
Rozenburg	3,5831	3,7529	3,7131	3,9914
Stadsdriehoek	3,8663	3,9320	3,5000	3,6221
Oude Westen	3,5432	3,7782	3,4635	3,6181
Cool	3,8932	3,8834	3,2958	3,6267
CS-kwartier	4,0139	4,0198	3,1429	3,9070
Rubroek	3,7606	3,8457	3,2931	3,7108
Agniesebuurt	3,8583	3,8837	3,3861	3,5847
Provenierswijk	3,8575	3,9458	3,6532	3,5352
Kop van Zuid	3,9644	3,9832	3,3182	3,8750
Delfshaven	3,8181	3,8685	3,4036	3,7053
Bospolder	3,6414	3,6720	3,5597	3,4899
Tussendijken	3,6503	3,6535	3,4528	3,5780
Spangen	3,6620	3,7966	3,5847	3,6771
Nieuwe Westen	3,7644	3,8552	3,4685	3,6795
Middelland	3,8728	3,9501	3,7117	3,7417
Schiemond	3,6596	3,7176	3,6061	3,8971
Bergpolder	3,8599	3,9207	3,5079	3,5190
Liskwartier	3,9205	3,9512	3,7231	3,7990
Oude Noorden	3,7033	3,7878	3,4714	3,7064
Nieuw Crooswijk	3,8424	3,9274	3,5882	3,7143
Oud Crooswijk	3,5911	3,6353	3,3081	3,5744
Kralingen-west	3,7399	3,8393	3,5313	3,5943
s-Gravenland	3,7816	3,9720	3,7500	3,9128
De Esch	3,6433	3,6928	3,4912	3,6789
Kralingseveer	3,7671	3,8713	3,9620	4,0390
Struisenburg	3,8011	3,8727	3,5986	3,6309
Prinsenland	3,5825	3,7384	3,6964	3,7654
Het Lage Land	3,5475	3,6505	3,5858	3,7642
Kleinpolder	3,5344	3,6414	3,6345	3,8041
Overschie	3,8003	3,9816	3,8168	3,8865
Schiebroek	3,6864	3,9246	3,7878	3,8442
Hillegersberg-zuid	3,9220	4,0342	3,9391	3,9450
Hillegersberg-noord	3,7316	3,8126	3,7220	3,8592
Ommoord	3,6883	3,8178	3,7007	3,7645
Terbregge	3,8731	3,9792	3,9671	4,1622
Molenlaankwartier	3,7843	3,9851	3,8413	3,8850
Zevenkamp	3,6759	3,8235	3,5630	3,8030
Oosterflank	3,6190	3,8127	3,4468	3,7054
Nesselande	3,8390	4,0139	3,8766	3,9701
Tarwewijk	3,6980	3,6971	3,3254	3,5778
Carnisse	3,5776	3,6169	3,2146	3,5929
Zuidwijk	3,4448	3,5915	3,3966	3,6722
Oud-Charlois	3,6660	3,7556	3,4940	3,7452
Wielewaal	3,6215	3,6293	3,8333	4,1429
Zuidplein	3,5286	3,6375	3,2045	3,3478
Pendrecht	3,4980	3,6195	3,3119	3,6986
Zuiderpark en Zuidrand	3,4317	3,5603	3,7719	3,7018
Kop van Zuid-Entrepot	3,7370	3,8621	3,5126	3,6621
Vreewijk	3,4798	3,6362	3,5427	3,8125
Bloemhof	3,5516	3,5635	3,3960	3,5952
Hillesluis	3,4815	3,6307	3,2949	3,6766
Oud IJsselmonde	3,6759	3,8679	3,7721	3,8519
Lombardijen	3,5818	3,7521	3,5362	3,6723
Katendrecht	3,7634	3,9005	3,7259	3,8296

Afrikaanderwijk	3,4286	3,5511	3,5467	3,6250
Feijenoord	3,4441	3,6147	3,4314	3,6832
Noordereiland	3,7704	3,8848	3,6276	3,6563
Beverwaard	3,5589	3,7457	3,3385	3,7206
Pernis	3,5451	3,7839	3,8246	3,8947
Hoogvliet-noord	3,6128	3,7175	3,5826	3,8410
Heijplaat	3,6390	3,7261	3,8871	3,9375
Hoogvliet-zuid	3,4928	3,6769	3,7043	3,9430
Groot IJsselmonde-Noord	3,4548	3,6489	3,5498	3,7698
Groot IJsselmonde-Zuid	3,5337	3,6433	3,4725	3,8285
Dorp/Rijnpoot	3,5501	3,7190	3,7441	3,9524
Nieuwe Werk/Dijkzigt	3,9091	4,0235	3,4787	3,6211
OudMathenesse/Witte Dorp	3,6037	3,6773	3,4307	3,5855
Kralingen Oost/Kralingse Bos	3,8967	4,0084	3,8011	3,9271
NoordKethel/Schieveen/Zestienhoven	3,9285	3,9738	4,0903	4,1127
Blijdorp/Blijdorpsepolder	3,9096	4,0599	3,7025	3,8099
Total	3,6840	3,8002	3,5869	3,7568

Bijlage 3

CHECKLIST ETHICAL AND PRIVACY ASPECTS OF RESEARCH

INSTRUCTION

This checklist should be completed for every research study that is conducted at the Department of Public Administration and Sociology (DPAS). This checklist should be completed *before* commencing with data collection or approaching participants. Students can complete this checklist with help of their supervisor.

This checklist is a mandatory part of the empirical master's thesis and has to be uploaded along with the research proposal.

The guideline for ethical aspects of research of the Dutch Sociological Association (NSV) can be found on their website (http://www.nsv-sociologie.nl/?page_id=17). If you have doubts about ethical or privacy aspects of your research study, discuss and resolve the matter with your EUR supervisor. If needed and if advised to do so by your supervisor, you can also consult Dr. Jennifer A. Holland, coordinator of the Sociology Master's Thesis program.

PART I: GENERAL INFORMATION

Project title:

Name, email of student:

Name, email of supervisor:

Start date and duration:

Is the research study conducted within DPAS YES - ~~NO~~

If 'NO': at or for what institute or organization will the study be conducted?
(e.g. internship organization)

PART II: TYPE OF RESEARCH STUDY

Please indicate the type of research study by circling the appropriate answer:

1. Research involving human participants. ~~YES~~ - NO

If 'YES': does the study involve medical or physical research?

YES - NO

Research that falls under the Medical Research Involving Human Subjects Act ([WMO](#)) must first be submitted to [an accredited medical research ethics committee](#) or the Central Committee on Research Involving Human Subjects ([CCMO](#)).

2. Field observations without manipulations that will not involve identification of participants. YES - NO

3. Research involving completely anonymous data files (secondary data that has been anonymized by someone else). YES - ~~NO~~

PART III: PARTICIPANTS

(Complete this section only if your study involves human participants)

Where will you collect your data?

Note: indicate for separate data sources.

What is the (anticipated) size of your sample?

Note: indicate for separate data sources.

What is the size of the population from which you will sample?

Note: indicate for separate data sources.

1. Will information about the nature of the study and about what participants can expect during the study be withheld from them? YES - NO

2. Will any of the participants not be asked for verbal or written 'informed consent,' whereby they agree to participate in the study? YES - NO

3. Will information about the possibility to discontinue the participation at any time be withheld from participants? YES - NO

4. Will the study involve actively deceiving the participants? YES - NO

Note: almost all research studies involve some kind of deception of participants. Try to think about what types of deception are ethical or non-ethical (e.g. purpose of the study is not told, coercion is exerted on participants, giving participants the feeling that they harm other people by making certain decisions, etc.).

Does the study involve the risk of causing psychological stress or negative emotions beyond those normally encountered by participants? YES - NO

Will information be collected about special categories of data, as defined by the GDPR (e.g. racial or ethnic origin, political opinions, religious or philosophical beliefs, trade union membership, genetic data, biometric data for the purpose of uniquely identifying a person, data concerning mental or physical health, data concerning a person's sex life or sexual orientation)? YES - NO

Will the study involve the participation of minors (<18 years old) or other groups that cannot give consent? YES - NO

Is the health and/or safety of participants at risk during the study? YES - NO

Can participants be identified by the study results or can the confidentiality of the participants' identity not be ensured? YES - NO

Are there any other possible ethical issues with regard to this study? YES - NO

If you have answered 'YES' to any of the previous questions, please indicate below why this issue is unavoidable in this study.

What safeguards are taken to relieve possible adverse consequences of these issues (e.g., informing participants about the study afterwards, extra safety regulations, etc.).

Are there any unintended circumstances in the study that can cause harm or have negative (emotional) consequences to the participants? Indicate what possible circumstances this could be.

Please attach your informed consent form in Appendix I, if applicable.

Part IV: Data storage and backup

Where and when will you store your data in the short term, after acquisition?

De data zal zowel op one drive als op een usb stick bewaard worden

note: indicate for separate data sources, for instance for paper-and pencil test data, and for digital data files.

Who is responsible for the immediate day-to-day management, storage and backup of the data arising from your research?

Ikzelf

How (frequently) will you back-up your research data for short-term data security?

Elke keer na gebruik

In case of collecting personal data how will you anonymize the data?

Note: It is advisable to keep directly identifying personal details separated from the rest of the data. Personal details are then replaced by a key/ code. Only the code is part of the database with data and the list of respondents/research subjects is kept separate.

PART VI: SIGNATURE

Please note that it is your responsibility to follow the ethical guidelines in the conduct of your study. This includes providing information to participants about the study and ensuring confidentiality in storage and use of personal data. Treat participants respectfully, be on time at appointments, call participants when they have signed up for your study and fulfil promises made to participants.

Furthermore, it is your responsibility that data are authentic, of high quality and properly stored. The principle is always that the supervisor (or strictly speaking the Erasmus University Rotterdam) remains owner of the data, and that the student should therefore hand over all data to the supervisor.

Hereby I declare that the study will be conducted in accordance with the ethical guidelines of the Department of Public Administration and Sociology at Erasmus University Rotterdam. I have answered the questions truthfully.

Name student: Renske van der Weiden

Name (EUR) supervisor: i.a.v. Thomas Swerts

Date: 10-03-2020

Date:

